

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER ANABİLİMDALI

**4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN GÖRSELLER HAKINDAKİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Feramus Alperen ERARSLAN

Danışman
Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ

Nevşehir
Kasım, 2023

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER ANABİLİMDALI

**4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN GÖRSELLER HAKINDAKİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Feramus Alperen ERARSLAN

Danışman
Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ

Nevşehir
Kasım, 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde ettiğimi beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Feramus Alperen ERARSLAN

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Görseller Hakkında ğretmen Görüşleri” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Feramus Alperen ERARSLAN

Danışman

Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ

Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Ali MEYDAN

İmza

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ danışmanlığında Feramus Alperen ERARSLAN tarafından hazırlanan “4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Görseller Hakkında Öğretmen Görüşleri” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../11 / 2023

JÜRİ

İMZA

Danışman : Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ

Üye :.....

Üye :.....

ONAY: Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun /..... / tarih ve....Sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

.../.../2023

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Konu seçiminden tezin sonuçlandırılmasına kadar her aŐamada bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, her zaman yol gÖsteren, destek olan ve ÖĞrencilerine sonsuz saygı duyan, verdiği motivasyon sayesinde hiç yılmadan ve usanmadan çalıŐmamı sağlayan çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ'e minnettarım ve sonsuz teŐekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca her zaman yanımda olan biricik aileme, çok teşekkür ediyorum.

4.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER ALAN GÖRSELLER HAKKINDAKİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Feramus Alperen ERARSLAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Kasım 2023
Danışman: Prof.Dr. Abdulkadir UZUNÖZ

ÖZET

Sınıf öğretmenlerinin, 2022-2023 eğitim öğretim yılında kullanılan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görseller hakkındaki görüşlerinin araştırılması amaçlanan bu çalışmada, tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya 36 öğretmen katılım göstermiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket ve görüşme formu tercih edilmiştir. Anketten elde edilen veriler Microsoft Excell programı ile analiz edilmiş, nitel veriler ise içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda; ders kitaplarında kullanılan görsellerin istenilen ölçütler doğrultusunda hazırlandığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarından hareketle; görsellerin bireysel farklılıklar ve gelişim düzeyleri dikkate alınarak hazırlanması önerilir.

Anahtar kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Öğretmen, Görüş, Görsel Unsur.

TEACHER'S OPINIONS ABOUT THE VISUALS IN THE 4TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Feramus Alperen ERARSLAN

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Department of Social
Studies Education, M.A., November 2023
Supervisor: Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ**

ABSTRACT

In this study, which aims to investigate the opinions of classroom teachers about the visuals in the 4th grade Social Studies textbooks used in the 2022-2023 academic year, the scanning method was used. 36 teachers participated in the study. Survey and interview form were preferred as data collection tools in the study. The data obtained from the questionnaire were analyzed with the Microsoft Excel program, and the qualitative data were analyzed with the content analysis method. As a result of the research; It was determined that the visuals used in the textbooks were prepared in accordance with the desired criteria. Based on the research results; It is recommended that the visuals should be prepared taking into account individual differences and developmental levels.

Keywords: Social Studies, Textbook, Teacher, Opinion, Visual Element.

TEŞEKKÜR

“ 4.Sını Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Görseller Hakkındaki ğretmen GrŐleri” adlı bu araştırma sınıf ğretmenlerinin, bu ders kitaplarında yer alan görseller hakkındaki görüşleri araştırılmıştır.

AraŐtırmamın baŐından sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen ve rehber olan tez danıŐmanım Prof. Dr. Abdulkadir UZUNÖZ’e teşekkür ediyorum. Yine bu süreçte bana yardım eden Prof. Dr. Ali MEYDAN’a, Doç. Dr. Ahmet DURMAZ’a, Dr. Recep KÜREKLİ’ye, ve Araştırma Görevlisi Ahmet Galip YÜCEL’e ; kıymetli meslektaŐlarım Baki ALTUNAL, Ahmet BAHADIR ve Hsn Yusuf BİÇER’e teşekkür ediyorum.

ÇalıŐmama değerli görüŐleriyle katkı sağlayan tüm ğretmen arkadaŐlarıma, okul müdürlerine ve ile milli eğitim mdrme çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca; araŐtırmam süresince maddi ve manevi olarak desteğini sürekli hissettiğim aileme ve dostlarıma teşekkür ediyorum.

Feramus Alperen ERARSLAN

Nevşehir-2023

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Çalışmanın Amacı	3
1.3. Problem Cümlesi	3
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Çalışmanın Önemi	5
1.6. Varsayımlar	6
1.7. Sınırlılıklar.....	6
1.8. Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve	8
2.1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı.....	8
2.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyaller.....	10
2.1.3. Ders Kitabı.....	12
2.1.4. Ders Kitaplarının Önemi.....	14
2.1.5. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı ve Kullanılan Görsellerin Özellikleri	17
2.1.6. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımının Amacı	21

2.1.7. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımının Önemi	22
2.2. İlgili Çalışmalar	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Modeli.....	29
3.2. Çalışma Grubu.....	30
3.3. Veri Toplama Araçları.....	31
3.3.1. Anket.....	31
3.3.2. Görüşme Formu	32
3.4. Verilerin Analizi.....	33
3.5. Araştırma Süreci	33
3.6. Araştırmacının Rolü	34
3.7. Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Bulgular	36
---------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA.....	71
EKLER.....	81
ÖZGEÇMİŞ	85

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Talim ve Terbiye Kurulunun Ders Kitabı İnceleme Kriterleri	19
Tablo 3.1. Kitapta Kullanılan Görsel Unsurların Ünitelere Dağılımı	29
Tablo 3.2. Ankete Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet Tablosu.....	30
Tablo 3.3. Ankete Katılan Öğretmenlerin Mesleki Deneyim Tablosu	30
Tablo 3.4. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet Tablosu.....	31
Tablo 3.5. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Mesleki Deneyim Tablosu	31
Tablo 4.1. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumuyla ilgili görüşleri	36
Tablo 4.2. Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu.....	36
Tablo 4.3. Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu ile ilgili katılımcı yorumları.....	37
Tablo 4.4. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğuyla ilgili görüşleri	38
Tablo 4.5. Kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı.....	39
Tablo 4.6. Kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı ile ilgili katılımcı yorumları.....	39
Tablo 4.7. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek özellikte olduğuyla ilgili görüşleri.....	41
Tablo 4.8. Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı.....	41
Tablo 4.9. Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı ile ilgili katılımcı yorumları	41
Tablo 4.10. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır özellikte olduğuyla ilgili görüşleri.....	43
Tablo 4.11. Kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılabilirliği.....	44
Tablo 4.12. Kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılabilirliği ile ilgili katılımcı yorumları.....	44
Tablo 4.13. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesine yönelik görüşleri.....	45
Tablo 4.14. Kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesi.....	46
Tablo 4.15. Kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesi ile ilgili katılımcı yorumları.....	46

Tablo 4.16. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olup olmadığıyla ilgili görüşleri.....	47
Tablo 4.17. Kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olması.....	48
Tablo 4.18. Kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olması ile ilgili katılımcı yorumları.....	48
Tablo 4.19. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygunluğuyla ilgili görüşleri.....	49
Tablo 4.20. Kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine uygunluğu.....	50
Tablo 4.21. Kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine uygunluğu ile ilgili katılımcı yorumları.....	50
Tablo 4.22. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içerip içermediğiyle ilgili görüşleri.....	51
Tablo 4.23. Kitaptaki görsellerin olumsuz öge içermesi.....	52
Tablo 4.24. Kitaptaki görsellerin olumsuz öge içermesi ile ilgili katılımcı yorumları.....	52
Tablo 4.25. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilir özellikte olduğuna ilişkin görüşleri.....	53
Tablo 4.26. Kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği.....	54
Tablo 4.27. Kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği ile ilgili katılımcı yorumları.....	54
Tablo 4.28. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğuna yönelik görüşleri.....	55
Tablo 4.29. Kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu.....	56
Tablo 4.30. Kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu ile ilgili katılımcı yorumları.....	56
Tablo 4.31. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin metinle çelişip çelişmediğiyle ilgili görüşleri.....	57
Tablo 4.32. Kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi.....	58
Tablo 4.33. Kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi ile ilgili katılımcı yorumları.....	58
Tablo 4.34. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğuna yönelik görüşleri.....	59
Tablo 4.35. Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcılığı/hatırlatıcılığı.....	59

Tablo 4.36. Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcılığı/hatırlatıcılığı ile ilgili katılımcı yorumları.....	59
Tablo 4.37. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumuna yönelik görüşleri.....	62
Tablo 4.38. Kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu	62
Tablo 4.39. Kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu ile ilgili katılımcı yorumları.....	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumuyla ilgili örnek görsel.	38
Şekil 4.2. Görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğuyla ilgili örnek görsel.	40
Şekil 4.3. Görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek özellikte olduğuyla ilgili örnek görsel.....	43
Şekil 4.4. Görsellerin yalın ve kolay anlaşılır özellikte olduğuyla ilgili örnek görsel.	45
Şekil 4.5. Görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüştüğüne yönelik örnek görsel.	47
Şekil 4.6. Görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olup olmadığıyla ilgili örnek görsel.....	49
Şekil 4.7. Görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygunluğuyla ilgili örnek görsel.	51
Şekil 4.8. Görsellerin açık bir şekilde algılanabilir özellikte olduğuna ilişkin örnek görsel.....	55
Şekil 4.9. Görsellerin orijinallerine uygunluğuna yönelik örnek görsel.	57
Şekil 4.10. Görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğuna yönelik örnek görsel.....	61
Şekil 4.11. Görsellerin başlıklarının içerikle uyumuna yönelik örnek görsel.....	63

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıtları (varsayımları), sınırlılıkları, tanımları ve kısaltmalarına yer verilecektir.

1.1. Problem Durumu

Ders kitabı; öğrenme ve öğretme sürecinin etkin bir şekilde yürütülmesinde, neyin nasıl öğretileceğini, öğretmenin ve öğrencinin en çok kullandığı kaynaktır. Eğitim - öğretim teknolojilerindeki tüm ilerlemelere karşılık ders kitaplarının eğitimde kullanılan temel kaynak olma özelliğini sürdürdüğü görülmektedir. Bu durum ders kitaplarını, eğitim - öğretim sürecinin en önemli bilgi kaynaklarından biri konumuna getirirken, aynı zamanda da eğitim sistemi içindeki en önemli öğretim materyali olarak karşımıza çıkarmaktadır (Ceyhan ve Yiğit, 2004; Demirel ve Kıroğlu, 2008; Kılıç, 2008).

Ders kitaplarının hazırlanmasındaki temel ilke; kitapların öğretim programında belirlenen davranışları yani; bilgi, beceri ve özellikleri öğrencilere kazandıracak etkinlikleri içermesi ve bu etkinliklere rehberlik edici özellikte olmasıdır (Ünsal ve Güneş, 2002).

Ceyhan ve Yiğit (2004), ders kitaplarının eğitim ve öğretimde neden bu kadar önemli olmasının sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır:

- Ders kitapları, o dersin öğretim programıyla uyumlu olarak hazırlanmalı ve programın özel amaçları ve hedef ve davranışlarını kapsamaktadır.
- Ders kitapları tüm öğrencileri ortak bir amaç etrafında birleştirebilmektedir.
- Öğrenciler için çok yönlü yarar sağlaması,
- Temini ve kullanım kolaylığı sağlaması.

- Ders kitaplarının çeşitli duyu organlarımızla algılanabilme özelliğine sahip olması.
- Ders kitapları çocukların salt okulla sınırlı kalmayıp evde de kullanabileceği, bilgileri hatırlayabileceği, ödev yapabileceği, araştırmada bulunabileceği bir kaynak niteliğinde olması vb. nedenlerle ders kitapları etkili materyaller olma özelliklerine sahiptirler.

Ders kitabının okutulabilmesi için Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilmesi, Tebliğler Dergisi'nde yayınlanması, öğretim programlarında yer alan konuları içermesi ve programda belirlenen amaçları gerçekleştirici özellikte olması icap etmektedir (Arseven, 2003).

Bir ders kitabının önemli ve büyük bir bölümünü içerik oluşturur. İçeriğin de o dersin öğretim programına uygun olarak hazırlanmasında gereken özenin gösterilmesi gerekmektedir. Bu şekilde bir öneme haiz olması sebebiyle Sosyal Bilgiler ders kitaplarının da hazırlanmasında gereken itina ve titizliğin önemle gösterilmesi gerekmektedir. Her şeyden önce hazırlanan içerik modern, günün ve öğrencinin ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde olmalı, öğrenciye dersi istekli, eğlenceli ve meraklı hale getirerek sıkıcılıktan uzak olmalıdır (Özçelik, 1992). Ders kitaplarının eğlenceli ve dikkat çekici hale gelmesinde görsel kullanımının çok önemli olduğu belirtilmektedir. Bu görseller fotoğraf, grafik, harita, minyatür, tablo vb. olabilmektedir. Semerci (2004) ders kitaplarını tüm dünyada kullanılan, teknolojik gelişmeler karşısında bile önemini yitirmeyen temel ders araç-gereci olarak nitelendirir. Binbaşoğlu (1994) da etkin bir eğitim öğretim faaliyeti için öğrencinin öğrenmeyi istemesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre ders kitabı öğrencide ilgi ve merak uyandırmalıdır. Resimlemeler hem metinde işlenen konu, olay ve ana fikri kavramaya yardımcı olur hem de eseri öğrenciler tarafından çekici kılar (Yıldız, Yazıcı ve Durmuşoğlu, 2016). Ceyhan ve Yiğit (2005) ders kitabını görsellerle zenginleştirmeyi vitrin veya sergiyi düzenlemeye benzetmişlerdir ve iyi düzenlenmiş bir ders kitabının da beraberinde başarıyı getireceğini belirtmişlerdir. Kara (2012) da uygun resimlemelerin, çocukların yaratıcılık ve hayal gücüne destek olacağını vurgulamıştır.

Alanyazın incelendiğinde; ders kitaplarının incelemesinin beş başlık altında yapıldığı tespit edilmiştir.

- A) Ders kitaplarının incelendiği çalışmalar: Mazlum ve Mazlum, 2016; Deniz ve Karagöl, 2018; Kılıçoğlu, 2020; Şakiroğlu, 2020; Demirhan, 2021; Zorlu, 2021; Ok, 2022; Rebla, 2022;
- B) Sosyal alan ders kitaplarının incelendiği çalışmalar: Ertürk ve Güler, 2017; Esen, 2017; Oran ve Karalı, 2019; Taşkın ve Memişoğlu, 2019; Altay, 2020; Sönmez ve Dikmenli, 2021; Deniz ve Sönmez, 2022;
- C) Ders kitaplarındaki görsellerin incelendiği çalışmalar: Uluişik, 2008; Erdost, 2012; Ercantürk, 2015; Cımbız, 2017; Erdost, 2012; Uçar ve Özerbaş, 2017; İlhan ve Yazar, 2021);
- D) Sosyal alan ders kitaplarındaki görsellerin incelendiği çalışmalar: Şahin, 2012; Şahin, 2014; Demir ve Atasoy, 2017; Egedemir, 2017; Acun, 2019; Karadağ, 2019; Çakmak ve Kaçar, 2020; Taşkın ve Açıkalın, 2020;
- E) İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin incelendiği çalışmalar: Kaya, 2013 ve İnce, 2019 araştırmalar mevcuttur.

Yurtiçinde yapılan araştırmalar sonucunda 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerle ilgili çalışmaların sayıca az olduğu ve içerik olarak da çok kapsamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan; İnce (2019) 4. sınıf MEB yayınları, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsel-yaş uyumunu; Kaya (2013) 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsel kanıtların yeterliliğini incelemiştir. Bu araştırma ise, belirtilen çalışmalardan daha kapsamlı ve derinlemesine veri alınması açısından önemlidir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin, 2022-2023 eğitim öğretim yılında okuttukları, Tuna yayınevinde 2020 yılında basılmış 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görseller hakkındaki görüşleri araştırılacaktır.

1.3. Problem Cümlesi

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görseller hakkında öğretmenlerin görüşleri nelerdir?

1.4. Alt Problemler

1. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır nitelikte olup olmadığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşür nitelikte olup olmadığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
6. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olup olmadığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
7. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygunluğu hakkındaki görüşleri nelerdir?
8. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içerip içermediği hakkındaki görüşleri nelerdir?
9. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
10. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin orijinallerine uygunluğu hakkındaki görüşleri nelerdir?
11. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin metinle çelişmesi hakkındaki görüşleri nelerdir?
12. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı niteliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
13. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu hakkındaki görüşleri nelerdir?

1.5. Çalışmanın Önemi

Eğitim öğretim etkinliklerinden istendik sonuçlar alabilmek için nitelikli ders kitaplarına ihtiyaç duyarız. Ders kitapları hazırlanırken; bilimsel muhteviyatı, dilbilgisi kurallarına uyumu, ölçme ve değerlendirme formüllerinin yanı sıra görsel tasarım da son önemli olduğu düşünülür. Görsel unsurların öğrencileri kitaba yaklaştırmak, öğrenmeyi kalıcılaştırmak, dikkati çekmek, somutlaştırmaya yardımcı olmak gibi önemli görevleri vardır. Ders kitaplarında görsel öge olarak resim, karikatür, fotoğraf, harita, grafik, tablo vb. kullanıldığı düşünülmektedir.

Schwartz ve ark. (1998) ders kitaplarındaki görsel unsurları, öğrencilerin kişilik özellikleri ve ön bilgileriyle de ilişkilendirerek şu şekilde açıklamıştır: Görsel unsurlar, metindeki yazılı anlatımı destekleyen, muhteviyatın anlaşılmasını kolaylaştıran, okuyucuyu görsel olarak düşündüren yazı içindeki resim, grafik, diyagram, tablo, harita, ağ çizelgeleri vb. unsurlardan oluşur. (Schwartz ve ark., 1998 ; aktaran Şahin ,M. 2014). Özdemir (2019) öğrenci seviyesine ve konunun amacına uygun, konunun anlaşılmasında destek olacak ve yeterli sayıda görsel kullanılması gerektiğini belirtir. Görseller çocuğun ilgisini çekmeli, hoşuna gitmeli ve açık bir şekilde algılanabilir olmalıdır.

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye’de Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsel unsurlara yönelik çeşitli araştırmaların yapıldığı görülmektedir (Dursun ve Eşgi, 2008; Kaya, 2013; Şahin, 2014; Demir ve Atasoy, 2017; Egedemir, 2017; Acun, 2019; Çakmak ve Kaçar, 2020; Taşkın ve Açıkalm, 2020). Bu araştırmalarda görsel unsurların kullanımı, ayrıntılı bir şekilde incelenmemiş, genellikle fiziki yapı, mizanpaj, dil ve anlatım yönünden incelenmiştir. Görsel unsurların incelenmesi bu araştırmalarda derinlemesine bir şekilde ele alınmamıştır.

Bu çalışmada ise 2018- 2019 Eğitim ve Öğretim yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda okutulması planlanan Tuna yayınevinde 2020 yılında basılmış 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin detaylı bir incelemesi yapılmıştır. Çalışma bu açıdan, diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Araştırmadan elde edilen verilerin; ders kitabı yazarlarına, ders öğretmenlerine ve araştırmacılara yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.6. Varsayımlar

Bu araştırma Çorum ili Sungurlu ilçesindeki farklı devlet okullarında çalışan Sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirilecektir. Bu araştırma öğretmenlerle ilgili aşağıdaki varsayımlara sahiptir.

1.Öğretmenlerin tarafsız ve samimi cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.7. Sınırlılıklar

Araştırmanın varsayımlarına ek olarak bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar aşağıdaki gibidir:

- 1.Araştırma Çorum ili, Sungurlu ilçe merkezinde ve köy okullarında görev yapan sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır.
- 2.Araştırma, 2022-2023 Eğitim öğretim yılında, Sosyal Bilgiler ders kitabını okutan ve 4.sınıfta eğitim veren 36 sınıf öğretmeni ile sınırlıdır.
- 3.Araştırmanın literatür çalışması Google Akademik ve Ulusal Tez Merkezinde bulunan çalışmalar ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Kişinin sosyal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın toplumsal ve fiziki çevresiyle ilişkisinin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2005).

Öğretmen: Eğitim kurumlarında önceden belirlenmiş hedefler doğrultusunda öğretim etkinliklerini planlı ve programlı bir biçimde düzenleyerek yürüten alanında uzman kişilerin yaptığı meslek (Yazar, 2015).

Görüş: Olayları değerlendirme ve yorumlama tarzı, bakış açısı (Türk Dil Kurumu, 2015).

Ders kitabı: Herhangi bir dersin öğretimi için ve belirli düzeydeki öğrencilere göre yazılan; içeriğinin öğretim programına dayalı hazırlandığı en önemli materyaldir (Demirel ve Kiroğlu, 2008).

Görsel unsur: Metindeki yazılı anlatımı destekleyen, muhteviyatının anlaşılmasını kolaylaştıran, okuyucuyu görsel olarak düşündüren metin içerisindeki grafik, diyagram, tablo, harita, ağ çizimleri ve resim gibi görsellerdir (Şahin, 2011).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Araştırma, bu bölümünde kısa açıklamalar ile tanıtılmış ve araştırmanın kuramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Kuramsal çerçevede; sosyal bilgilerin tanımı, sosyal bilgiler dersinde kullanılan materyaller, ders kitabı, ders kitaplarının önemi, ders kitaplarında görsel kullanımı ve kullanılan görsellerin özellikleri, ders kitaplarında görsel kullanımının amacı, ders kitaplarında görsel kullanımının önemi ve ilgili çalışmalar yer almaktadır.

2.1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal bilimlerin oluşturan farklı farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle sosyal bilgiler oluşmuştur. Bu bağlamda önem arz eden ders hakkında çok çeşitli tanımlar ortaya konulmuştur. Bu tanımlar; . Öğrencileri makul birer yurttaş olarak yetiştirme teşebbüsleridir (Bilgili, 2013).

Erden (1999), sosyal bilgileri iyi vatandaşlar yetiştirmek için okutulan bir ders olarak yorumlayarak “İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu yurttaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere sosyal hayatla alakalı temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal bilgiler bireylerin hayatı boyunca kullanmış olduğu toplumsal olgular ve ilişkiler bu terime dâhil olabilir. Bu açıdan tüm sosyal bilimler, felsefe ve diğer faaliyetlerin kesişim noktası olarak düşünülebilir (Sönmez, 1998). Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS) ise bu dersle ilgili tanımlamayı şöyle yapmıştır: Edebiyatı,

sanatı ve sosyal bilimleri vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için disiplinler arası bir yaklaşımla birleştiren bir çalışma alanı veya okul programıdır.”

Sosyal bilgiler, 14 farklı disiplinin (antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din, sosyoloji, sanat ve edebiyat alanlarında) belli sistemler üzerinde çalışmalarını ortaya koymuştur. Bu çalışmalar sonucunda dersin temel amacı ortaya çıkar. Bu amaç, demokrasi bilinci gelişmiş, insan haklarına saygılı, vatanına ve milletine bağlı genç nesiller yetiştirmektir (Doğanay, 2008).

Çetin (2008), sosyal bilgileri insanlar arası ilişkiler şeklinde tarif ederek şöyle bir tanım yapmaktadır. “Toplum içinde yaşayan kişilerin ihtiyaçlarıyla, toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada, kişilere gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma açısından Sosyal Bilimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Sosyal Bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi sosyalleştirme amacı güden eğitimde, Sosyal Bilimlerin etkili bir yer kazanmasına yol açmış ve eğitimin, hem bir Sosyal Bilim dalı, hem de Sosyal Bilimlerin uygulama alanı haline gelmesi "Sosyal Bilgiler" kavramını meydana getirmiştir” .

Dünyada birçok yerde sosyal bilgilerle ilgili farklı farklı tanımlar üzerinden hareket edilmiş ve ortaya konmuştur. Bu durum ülkemizde 2005 yılında sosyal bilgiler öğretim programını hazırlayan komisyonun geniş bir tanım yaptığı konusunu ortaya koymaktadır. Bu tanıma göre; *“bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması gayesiyle; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir”* (MEB, 2005).

Yapılan bu tanımlar incelendiğinde sosyal bilgilere dair dört etken ortaya çıkar. Tanımlardan birincisi sosyal bilgiler dersinin amacının bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirmek olduğu; ikincisi sosyal bilim ve vatandaşlıkla ilgili konularını içermesi; üçüncüsü bireyin sosyal ve fizikî çevresiyle ilişkisini zaman boyutunda ele

alması ve dördüncüsü de toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders olmasıdır (Tay, 2015).

1921’de ABD’de kurulmuş olan Ulusal Sosyal Bilimler Konseyi (National Council on Social Studies-NCSS) ise 1992’de geniş bir tanım yapmıştır. NCSS’nin tanımına göre; “Sosyal Bilgiler, toplumsal ve insani bilimleri yurttaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği muhteviyat üzerinde sistematik ve koordineli bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli hedefi, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç bireylere bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır” (Gürbüz, 2013).

Yurt içinde ve dışında yapılan tanımlardan yola çıkacak olursak; Sosyal bilgiler, insan ile sosyal ve fiziki çevresi arasındaki tüm ilişkileri konu alan, bu ilişkilerin sebep ve sonuçlarını açıklayan, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemeyi amaçlayan ve bu sebeple birçok bilim dalıyla ilişkili olan bir bilimdir.

2.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyaller

Türk Dil Kurumuna göre materyal “Yazılı, sözlü, görüntülü, kaydedilmiş her türlü belge” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2015). Eğitimde ise materyal öğretime yardımcı olan her türlü nesnedir. Öğretim sürecinde materyal kullanımı hem öğretene hem öğrenene için avantaj sağlar (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005).

Öğretmen olarak eğitim teknolojileri açısından önemli görevlerinden birisi konumunda olan öğrencilerin öğrenebileceği konularla ilgili hedef davranışları kazandıracak yaşantılar sunmaktır. İşte bu hedef davranışa önceden birtakım belirlenmiş araç gereç ve materyallerle gerçekleşmektedir. Öğretmen öğrencilerin özelliklerine, dersin hedeflerine, konusuna uygun eğitim araç ve yöntemlerini sağlayabilmelidir (Çilenti, 1998). Bu açıdan ele alındığında hiçbir öğretim materyalinin kullanılmadığı dersler sıkıcı olacaktır (Özdemir, 1998). Öğretmen

eğitim-öğretim sürecinde öğrencilere dönük ne kadar fazla duyu organına hitap etmesi durumunda etkili bir eğitim öğretim gerçekleşir. Çünkü öğrenilenlerin %75'i görme, %13'ü işitme, %6'sı dokunma, %3'ü koklama, %3'ü tat alma duyularıyla gerçekleşmektedir (Küçükahmet, 1995). Birçok alanda öğrenmenin gerçekleşmesi için araç gereçlerin öneminden hareketle sosyal bilgiler dersinde de çeşitli materyallerin kullanımı önemlidir.

Sosyal bilgiler öğretiminde öğrenciler şemalarına yeni gelen bilgileri, kavramları çeşitli öğretim materyallerinden yararlanılabılır. Özellikle 4.ve 5.sınıf öğrencileri bilişsel gelişim bağlamında somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş yaptıklarından dolayı soyut kavramlar somutlaştırılacak verilmelidir (Erden,1999). Bu sebeple içerikte somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora gibi içerik düzenlemesi yapılmalıdır (Gürkan ve Gökçe, 1999).

Sosyal bilgilerde kullanılmakta olan temel materyaller harita, küre, ders kitabı olarak gösterilebilir. Fakat bunların kullanılmasında dahi sıkıntılar yaşanmaktadır (Yanpar Şahin, 2004). Sosyal bilgiler dersinde materyal kullanımındaki bu kısıtlılık ve azlık eğitim-öğretim çevresini fakirleştirmekte ve öğrencinin derse motivasyonlarını azaltmaktadır (Öztürk ve Oltuoğlu, 2003).

Rice ve Vilson (1990) Sosyal Bilgiler dersinde işlenen konuların öğrencilerin kolaylıkla anlayabilecekleri konular olmadığını bu konuların daha rahat anlaşılması için derste uygun materyali kullanmanın önemli olduğunu söylemektedir (akt:Öztürk, Keskin ve Keskin; 2004; 108-109).

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan görsel materyaller resimler, afişler, ders kitapları, haritalar, yazı tahtası ve bilgisayardır. Kısacası derste kullanılan çeşitli araç gereçler mevcuttur. Öğretmenler konuya ve öğrencilerin özelliklerine göre hangisini kullanacağına karar verir (Nalçacı ve Ercoşkun, 2005). Şahin'e (2004: 282) göre Sosyal Bilgiler dersinde en çok kullanılan materyaller arasında ders kitabı da vardır (akt; Nalçacı ve Ercoşkun, 2005; 145).

2.1.3. Ders Kitabı

1800'lü yıllarda bilimin ve kitap basma sanatının ıgır açmasıyla eğitim alanında değişiklikler yaşanmıştır. Yaşanan büyük sosyal devrimler ve tarım toplumdan aşamalı olarak sanayi toplumuna geçilmesiyle birlikte eğitim alanı daha da önem kazanmıştır. Dünya'da birçok ülke, vatandaşlarının eğitim alabilmesi için yeni sistemler geliştirmiştir. Sınıflar, ğretmenlerin ders verdiği merkezi nokta haline gelmiştir. Sonuç olarak, öğretme ve öğrenme ders kitaplarına bağlı olarak yrtlmeye başlanmıştır. Ayrıca okullarda ders kitaplarının kullanılma süreci ğretim programı ve ders programlarının oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu Şekilde, ğretmenler bilgi içeriği ile ilgili daha iyi bir genel bakışa sahip olmuş, öğrencileri daha kolay kontrol edebilmiştir. Böylece ders kitapları eğitim dünyasının vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (Nilsson, 2006).

Ders kitapları hem örgün hem de yaygın eğitimde kullanılan, öğrenimi gerçekleştirmek için tasarlanmış, ğretim programında yer alan kazanım ve davranışların gerektirdiği strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya uygun temel ğretim aralarındanır (Kılıç ve Seven, 2002).

Ders kitabı, eğitim-öğretimde kullanılan en önemli unsurlar arasındadır. Ders konularının öğrencinin dağarcığına geçirilmesi aşamasında ğrenci seviyesine göre hazırlanmış ve o dersin ğretim programına uygun basılı eğitim araçlarıdır (Yılmaz, 2016). Ders kitapları öğretme öğrenme sürecinde ve bu sürecin içerisinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğretmenlerin neler öğreteceğini ve öğrencilerin neler öğreneceğini belirleyen en önemli kaynaktır (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2011). Ders kitabı, bir derse ait konuların, aynı yaş grubundaki öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin dikkate alınarak ğretimi için yazılmış olan; öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini kolaylaştırmak amacıyla içeriği ğretim programı ile belirlenen eğitim-ğretim süreçlerinin en temel araç-gerelerindenir (Yılmaz, 2016).

Ders kitapları belli bir sırayla hazırlanan içeriği ile öğrencileri konu hakkında bilgilendiren ilköğretimden yükseköğretime kadar her sınıfta kullanılan materyallerdir (Pelletier, 1995'ten akt: şahin, 2014). Ders kitapları sınıf içi etkileşimi

yönlendiren ve belirleyen önemli bir öğretim materyalidir. Bu özelliği nedeniyle ders kitapları tüm ülkelerin eğitim sistemi içinde önemli fonksiyona sahiptir (Akbaba, 2019). Günümüzde okullarda en çok kullanılan öğretim materyali, yaşanan teknolojik gelişmelere rağmen hala ders kitaplarıdır (Gülersoy, 2013). Bu tercihte, ders kitaplarının öğretmenin öğretim hedeflerini gerçekleştirmesinde zaman, maliyet bakımından uygun, kolay ulaşılabilir ve uygulanabilir olması önemli etkenlerdir (Kılıç ve Seven, 2002). Ders kitapları öğretmenler için bir çerçeve sağlamaktadır. Hedeflere ulaşma, dikkat çekme, programı düzenleme noktalarında da önemli bir yer tutmaktadır (Yazdanmehr ve Shoghi, 2014). Ders kitapları olmadan programlarda belirtilen hedeflere ulaşmak oldukça zordur (Roohani ve Sharifi, 2015).

Ders kitapları ait olduğu dersin öğretim programına uygun olarak hazırlanan ve tüm öğrenme süreçlerinin ana materyali olan; metin, görsel, grafik, ölçme-değerlendirme etkinlikleri gibi içerikleri barındıran bir kaynak olarak tanımlanmaktadır. Bütün derslerde olduğu gibi Sosyal Bilgiler dersinde de en çok kullanılan materyal ders kitabıdır (Doğanay, 2008). Sosyal bilgiler ders kitaplarının bu nedenle amaca uygun ve kaliteli bir şekilde hazırlanması gerektiği belirtilmektedir.

Öğretim sürecinde tercih edilen materyaller öğretme sürecinin sürdürülebilirliğini, niteliğini ve kolaylığını etkileyen temel faktörlerdendir. Ders kitapları da öğretimdeki verimliliğin artmasında hem öğretmenlere hem de öğrencilere eğitim hayatı süresince rehber niteliğindeki yardımcı araçlardandır (Duman ve Çakmak, 2011). Ders kitapları özellikle eğitim sürecinde planlı bir eğitim uygulaması sürecinde hangi konuları işleyeceğini ve öğrencilerin de hangi konuları öğreneceğini gösteren temel kaynak niteliğindedir (Tertemiz vd., 2001). Yılmaz'a (2016) göre ders kitapları bir ders ile ilgili konuların benzer yaş grubunda bulunan öğrencilerin psikomotor, duygusal ve bilişsel becerileri dikkate alınarak hazırlanmış, öğrencilerin öğrenme süreçlerini kolaylaştırmak amacıyla oluşturulmuş öğretim programında belirtilen süreçlerin en temel aracıdır. Ders kitapları kullanım kolaylığı olan, öğrencilerin kolayca ulaşabilecekleri, bilgilerin doğrudan aktarıldığı, sürekli başvuru, sürekli kullanılabilen ve sözel öğretimin boşluklarını dolduran önemli materyallerden birisidir. Dolayısıyla ders kitapları eğitim ve öğretim sürecinde önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Kitapları bu özelliğinin yanında kolay

ulaşılabilir olması ve kullanışlılığı bakımından da hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından sıkça kullanılmaktadır (Deniz, 2019).

Ders kitapları, öğrencilerin derste işledikleri konuları karşılaştırabildikleri temel bilgi kaynağıdır. Bu durum ders kitaplarını öğrenciler açısından önemli materyallerden biri haline getirmektedir. Ders kitapları öğrencilerin bilme merakını giderebilecekleri ve öğrencilerde uygulama isteği oluşturan önemli materyallerdir (Doyran, 1997). Diğer taraftan ders kitapları hem formal eğitimde hem de informal eğitimde alınan kararlar üzerinde önemli etkiye sahip olduğu için eğitim programı oluşturma da önemli bir yere sahiptir (Tertemiz vd., 2001). Eğitimin genel amaçları doğrultusunda eğitim kurumlarından beklenen değer ve davranışların kazandırılması ders kitapları ile gerçeleştirilmektedir. Bu nedenle ders kitapları, eğitim programında belirlenen hedefler doğrultusunda öğretim programında yer alan içeriklerin öğrencilere sunulduğu ve öğrencilerin öğrenme hızına uygun çalışma ortamı yaratan öğretim materyalleridir (Evin ve Kafadar, 2004).

Ders kitapları üretilen güncel bilgilerin saklandığı en güvenilir ve en yaygın yeridir. Bu özelliği nedeniyle ders kitapları günümüz eğitim uygulamalarında yaygın şekilde kullanılan önemli bilgi kaynaklarındandır (Keser, 2004).

2.1.4. Ders Kitaplarının Önemi

Eğitim ve öğretimde öğretmenler çeşitli materyaller kullanmaktadır. Bunları ders kitapları, yardımcı kitaplar, defterler, hikâye kitapları, haritalar, atlaslar, deney malzemeleri vb. şeklinde sıralayabiliriz. Ülkemizin hangi okulunda olursa olsun ücretsiz olarak temin edilen ve ilgili dersin öğretim programıyla uyumlu olarak hazırlanan ders kitapları eğitim ve öğretim yılı başında öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dağıtılmaktadır. Ders kitapları; Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevinde veya ilgili şartları yerine getiren özel yayınevlerinde basılmaktadır. Basılan bu ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulu tarafından incelenerek okullara dağıtılmaktadır.

Ders kitaplarının önemli bir kaynak olmasının sebeplerinden birisi eğitim öğretim boyunca öğretmenlere kılavuzluk edip öğrencilerin neler öğreneceğini göstermesidir.

Ders kitabı bütün yönleriyle eğitim ve öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi hedefler. Eğitim hedeflerinin başarıya ulaşması ve kaliteli eğitim verilmesi kaliteli kitaplar sayesinde gerçekleşir (Büyükalın, 2003).

Ders kitapları sadece okul içinde değil okul haricinde de öğrencideki öğrenmeyi hızlandırır ve öğrenciye kılavuz ve rehber olarak öğretmenlik görevini üstüne alabilir. Ders kitaplarında temel bilgilerin kazanılmasında, ders kitabından faydalanılacağı gibi, ders kitabının yapacağı yönlendirmelerle başka kaynaklardan da bilgi kazanılabilir. (Ceyhan ve Yiğit, 2005).

Ders kitapları formel ve informel eğitimde alınan kararlarda önemli etkiye sahip olduğundan dolayı eğitim programı oluşturma da önemli bir yere sahiptir (Tertemiz vd., 2001). Eğitim öğretim ortamının başarılı bir şekilde yürütülmesi ve işlenen konunun tüm öğelerinin yer almasına bağlıdır (Çetin, 2008). Ders kitapları, öğrencilerin derste işlenen konulara yönelik karşılaştırma yapabildikleri önemli bir materyaldir. Bu açıdan incelendiğinde ders kitapları öğrenciler için ve öğretmenler için önemli materyallerden birisi durumuna gelmektedir. Ders kitapları öğrencilerin bilme merakını giderebilecekleri ve öğrencilerde uygulama isteği oluşturan önemli materyallerdir (Doyran, 1997). Ders kitaplarında özellikle beklenmek istenen değerler ve davranışlarda ders kitapları ile gerçekleştirebilmektedir (Evin ve Kafadar, 2004).

Ne kadar zaman geçerse geçsin ders kitapları, bütün eğitim öğretim dönüşümlerine rağmen korumaktadır. Kitapların eğitim sürecindeki bu denli önemli olmasının sebeplerini şöyle ifade edebiliriz:

- 1- Hazırlanan ders kitaplarının öğretim programlarıyla bağlantılı olması ve programda öğrencilere kazandırılması hedeflenen davranışları yansıtmaması.
- 2- İçerik unsurlarının bireyleri ortak bir hedef etrafında birleştirecek özelliğe sahip olması.
- 3- Kitaplara ulaşılabilirliğin ve kullanımın kolay olması.
- 4- Bireylerin birden fazla duyu organlarına hitap etmesi ve bilginin kalıcılığını desteklemesi.

- 5- Bireylere sadece okul ortamında değil okul dışında da öğrenme kolaylığı sunan, görsel ve içerik unsurlarıyla okulda öğrenilenleri destekleyen, inceleme ve araştırma duygusunu harekete geçiren özelliklere sahip olması bakımından önem arz etmektedir (Ceyhan ve Yiğit, 2005).

Her dersin farklı farklı kademeler için belirlenmiş kazanımları hedef davranışları olduğundan dolayı bu davranışların değerlendirilebileceği önemli yazılı dokümanlardan birisi ders kitaplarıdır (Kılıç ve Seven, 2002; Ulusoy, 2015). Ders kitaplarında içerik, hedef, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme gibi öğretim süreçlerini ders kitaplarının bir arada bulundurması önemlidir (Atasoy ve Demir, 2017). İyi hazırlanmış ders kitabında öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine, yeni teknikleri kullanmalarına imkân tanımaktadır. Ders kitabı içerisinde yer alan sorular, etkinlikler yardımıyla ders kapsamının genişlemesine yardımcı olmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002). Öğretmenlerin programlarını düzenlemelerini sağlayarak onlar için bir çerçeve oluşturur (Yazdanmehr ve Shoghi, 2014).

Mikk (2000), ders kitaplarının en önemli işlevlerini şu şekilde tanımlamıştır. Öğrencileri öğrenmeye motive eder, öğrencilerin bilgi edinmelerine rehberlik eder, öğrencileri öğrenme stratejileri kazanmaları için yönlendirir, öz değerlendirme yapmaya yardımcı olur, değerler eğitimi kolaylaştırır.

Ders kitaplarının önemi hakkında araştırmacılar tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ceyhan ve Yiğit (2005:18-19) ders kitaplarının avantajlarını ele almış ve bu avantajları şu şekilde sıralamıştır: Ders kitapları ekonomiktir, öğrenmeyi bireyselleştirir, öğretimi yapılandırır, başka araçlarla kullanılabilir, öğretmenlerin yardımcısıdır, ortak bilgi kaynağı oluşturur, görselleri etkili bir şekilde gösterebilir, bilgiyi etkili bir şekilde sunabilir, ders plan akışını belirler, öğrenci güdülenmesini sağlar, pekiştirici görevi yapar, etkili zaman kullanımını sağlar. Demirel ve Kıroğlu (2008) ise ders kitaplarının beceri gelişimindeki rolünü ele almıştır. Demirel (2008)'e göre ders kitapları çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin gelişmesinde katkısı en yüksek olan materyallerdendir. İlköğretim okumayı sevmeye ve iyi okuma alışkanlığı kazanmada başlangıç dönemidir. Bu nedenle özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için yazılacak ve basılacak olan kitapların niteliğine

büyük önem ve özen gösterilmelidir. Çünkü kaliteli eğitim, büyük oranda kaliteli ders kitaplarıyla gerçekleşecektir. Kızılcıoğlu (2006) da öğrenme-öğretme sürecinin en yaygın kullanılan ders aracının ders kitapları olduğunu ileri sürmüştür. Kızılcıoğlu (2006)'ya göre; Günümüzde ders kitaplarının sınıf içindeki yeri hâlâ önemini sürdürmekte olup, öğretmenler birçok etkinliği kitap ile yürütmektedirler. Çoğu öğretmen, öğretim programlarına hiç bakmadan öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin düzenlemeleri ders kitaplarına göre yapmaktadır. Bundan dolayı ders kitaplarının önemi daha da artmaktadır. Semerci (2004) de ders kitabının planlı eğitim için öneminden bahsederek hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin en önemli eğitim araçlarından biri olduğunu ileri sürmüştür. Ders kitaplarının öneminin artarak devam ettiğinden bahseden Göçer (2008), Milli Eğitim Bakanlığı'nın hedeflerine ve programda bulunan kazanımlara ulaşmada çok önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının, ulaşılabilirliği, öğrenciler tarafından yaygın kullanımı, ait olduğu temalara uygun metinlerden oluşması, öğrenci gelişim düzeyine uygun olması, görsel açıdan zenginliği ve ölçme değerlendirme bölümleriyle önemini daha da arttırmakta olduğunu belirtmektedir. Öte yandan Gümüş (2004) ders kitaplarının ders kitabının amaca ulaşmada önemini yadsınamaz olduğunu söylemektedir. Ders kitapları, bir yandan öğrencilerin neler öğreneceklerini belirlerken, diğer taraftan öğretmenlerin öğreteceklerini de etkileyen kaynaklardır.

2.1.5. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı ve Kullanılan Görsellerin Özellikleri

İnsanlar etraflarının ilk başta görerek algılamaya başlarlar. Bu sebeple görsellerin insanlar üzerindeki etkileri çok fazladır (Uçar, 2004). İnsan yaşadığı ortamı ilk önce görsel olarak değerlendirir ve hakkında çıkarımlar yapar. Çevresi onları görsel açıdan algısında etkileme yaratıyorsa olumlu düşünürler, diğer durumdaysa olumsuz değerlendirmelerde bulunurlar. Bruner (1999) ise çocuğun bilişsel gelişimini eylemsel, imgesel ve sembolik olarak üç evreye ayırmıştır. Eylemsel dönemde çocuklar etrafındaki materyallerle direkt etkileşimde bulunarak temas etme, tadına bakma gibi fiillerle etrafını tanımaya çalışır. İmgesel dönemde bulunan çocuklarda görsel zihin daha belirgindir ve çocuklar duyu organlarını kullanarak cisimlerin imgelerini belleklerine kazıyarak çevreyi tanımaya çalışırlar. Sembolik dönemdeki çocuklar ise iletişimi bazı sembollerle sağlar (Köksal, 2011). Bu derece önemli olan görsellerde eğitim öğretim sürecinin ilk başlarından sonlarına kadar çocukların

öğrenmelerini desteklemek için ders kitaplarında yer almaktadır. Özellikle ders kitaplarının niceliksel olarak artmasıyla beraber, niteliksel olarak desteklenmesi gerekmektedir. Bu sebeple ders kitapları öğrencilerin ilgisini çekebilecek, fikirlerini geliştirebilecek, içeriği destekleyebilecek tarzda ve modelde olması gerekmektedir (Janko ve Peskova, 2013; Schnotz, 2002). Görsellerin uyum ve adaptasyonu sağlandığında öğretmenler ve öğrenciler için kullanıldığında öğrenme daha iyi ve kolay gerçekleşmektedir(Lee, 2010).

Özellikle görseller hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken başat konunun içerikle ilgili olmasıdır. İçeriğe uzak olan veya alakasız olan görseller de kendisinden beklenen etkiyi gerçekleştirme mümkün değildir. Çünkü içerikle ilgili olmayan görseller kendinden beklenen etkiyi göstermeyecektir (Pettersson, 2000).

Ders kitapları bir öğretim yılında öğrencinin en çok kullandığı, en çok yararlandığı araçtır. Bu aracın daha ilgi çekici olması için bir takım görsellerle desteklenmesi gerekmektedir. Kitabı görsellerle zenginleştirmek sadece öğrencinin ilgisi çekmekle kalmaz aynı zamanda öğrenmeyi de kolaylaştırıcı ve kalıcılaştırır. Kullanılan görseller metni desteklemeli, tamamlamalı ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı özellikte olmalıdır. Ancak; ders kitaplarında görsel kullanımının Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan ilgili yönetmeliklere de uygun olması esastır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 05.11.2021 tarih ve 36325313 sayılı mütalaasıyla kabul edilen Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamalarının; belirtilen ilgili bölümlerinde ders kitaplarının görsel tasarımında nelere dikkat edileceği aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 2.1. Talim ve Terbiye Kurulunun Ders Kitabı İnceleme Kriterleri

1.1.2. İçerikte bağımlılık yapıcı, müstehcen ve öğrencilerin maneviyatına olumsuz etki edebilecek herhangi bir unsur açık veya örtük bir biçimde bulunmamalıdır.

- İçerikte öğrenciler için muzır tesirde bulunacak korku, şiddet, hakaret, aşağılama; cinsel içerikli öge vb. herhangi bir mesaj veya ima yer almamalıdır.

2.1.2. İçerikte bilgi eksikliği veya bilgi hatası bulunmamalıdır.

- Konu anlatımı, tanım, açıklama, örnek, gösterim, etkinlik, deney, şema, grafik, tablo, görsel, görsel alt yazıları, terim, sembol, kısaltma vb. içerikler hata ve eksiklik içermemelidir.

2.1.3. Metin ile görsel uyumlu olmalıdır.

- Metin içeren görsellerdeki (tablo, konuşma balonu, infografik vb.) bilgiler metin ile çelişmemelidir.

2.1.4. Görsel ile alt yazısı uyumlu olmalıdır.

3.1.3. İçerik anlaşılır olmalıdır.

- Tanım, açıklama, örnek, gösterim, etkinlik, deney ve simülasyon gibi içerikler tartışmaya yol açmayacak şekilde net olmalıdır.

3.1.5. İçerik ilgili yaş ve sınıf seviyesine uygun olmalıdır.

-
- İçerik (etkinlik, kavram, terim, örnek, formül, anlatım dili, görsel öğeler vb.) öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine ve gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmalıdır.

3.4.1. İçerik kazanımın gerçekleşmesini ve öğrenmeyi destekleyecek, anlamayı kolaylaştıracak görsellerle desteklenmelidir.

- İçerik öğrenmeyi destekleyecek sayıda, amaca hizmet eder nitelikte ve metinle bütünlük oluşturacak çeşitlilikte görsellerle zenginleştirilmelidir.

- Konunun niteliğine bağlı olarak anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştıracak, sözel/yazılı unsurları destekleyecek görsel öğelere (tablo, şema, grafik, fotoğraf, kavram haritası, zihin haritası, infografik vb.) yer verilmelidir.

5.1.5. Sayfa tasarımı genel tasarım ilkelerine uygun olmalıdır.

- Sayfada kullanılan arka plan rengi ile yazılı ve görsel unsurların renklendirilmesinde okumayı ve algılamayı kolaylaştıracak bir tasarım tercih edilmelidir.
- Sayfa tasarımı öğrencinin ilgisini çekecek, gelişim seviyesine uygun ve görsel algıyı kolaylaştıracak nitelikte olmalıdır.

5.2.2. Görseller anlaşılır ve net olmalıdır.

- Görseller verilmek istenen mesajı açık bir biçimde iletebilmelidir.
- Görseller ve görsellerin içinde yer alan yazılı unsurlar okunabilir, belirgin ve anlaşılır olmalıdır.
- Orijinal sanat eserleri, fotoğraflar vb. unsurlar bütünlüğü bozulmadan, eksiksiz olarak verilmelidir.

5.2.4. Görsel ve görseli oluşturan öğeler öğrenci gelişim seviyesine uygun olmalıdır.

5.2.5. Görsel ve görseli oluşturan öğeler hata içermemelidir.

Acun (2019) ders kitaplarında bir görsel düzen olması gerektiğini, görsel tasarım ilkelerine uygun, öğrencilerin rahat anlayabileceği, metinle alakalı ve sayfa düzenine özen gösterilerek yerleştirilmiş görseller kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Görsellerin amacına uygun şekilde hizmet edebilmesi için birtakım kurallara uygun şekilde hazırlanması ve sunulması gerektiği belirtilmektedir.

2.1.6. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımının Amacı

Görsel kavramı, sanatçı tarafından meydana getirilen ve sanatçının içsel dünyasını görmeyi sağlayan, tek başına anlamı olan fakat bunun yanı sıra metinlerin yanına konulduğunda metni her anlamda destekleyen ve sanatsal değer kazandıran unsurdur (Sever, 2015). Eğitim öğretim sürecinde ders kitaplarının sadece teorik bilgiden ibaret sayılıp görsellik içermemesi, istenilen hedeflere ulaşmak konusunda sorun yaratacaktır(Tural, 2007). Birçok duyu içerisinde ortaya konan görme duyusu ile öğrenmenin büyük çoğunluğu sağlanmaktadır(İşeri, 2020).

Sözel yollarla anlatılmak istenen bilgilerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için ders kitaplarındaki görseller çok önem arz etmektedir. Bununla beraber ders kitabında bulunan görsel tasarımlar öğrenciler için dikkat çekici, güdüleyici ve anlaşılması zor konuları somutlaştırıcı gibi noktalara sahip olmayı gerektirir(Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2004).

Ders kitaplarındaki görsellerin kullanım amacını ve yanlış görsel kullanımının sakıncalarını Atmaca (2006) şu şekilde açıklamaktadır: Kitaptaki resimler motivasyonu sağlamalı ve metin ile uyumlu olmalıdır. Kullanılan resimler estetik değer taşımalıdır. Resimlemeler ilköğretimin bilhassa ilk basamağında öğrenme ve öğretme faaliyetleri açısından çok önemlidir. İyi resimlemeler öğrenmeyi hızlandırır, kötü resimlemeler öğrenmeyi yavaşlatır. Kitaplarımızdaki resimler hem eğlendirmeli hem öğretmelidir. Bu şekilde çocuklarımızın estetik beğeni düzeyi de artmış olacaktır. Araştırmacı ders kitaplarındaki resimlemelerin bilhassa küçük yaşlardaki öğrenciler için önemini belirtmiştir. Yalın (1999:86) ise ders kitaplarında görsel materyal kullanım amacını şu şekilde açıklamıştır:

- Kıyaslama yapabilmek,
- Değişiklikten, çeşitlilikten yararlanmak,

- Bir noktayı vurgulamak,
- Verileri daha anlaşılır hale getirmek,
- Nesnelere açıkça görebilmek için büyütme ya da küçültme,
- Grubun dikkatini çekmek,
- Kavram ve terimleri açıklamak,,
- Zihinde canlandırması güç şeyleri görselleştirmek,
- Bir noktayı açıklığa kavuşturmak,
- Sözlü iletileri desteklemek
- Önemli öğeleri vurgulamak,
- İlişkileri, kural ya da formülleri göstermek.

Ders kitaplarında görsel materyal kullanımındaki amaç, öğrenci ile kitabı bütünleştirmek, öğrenciye kitabı sevdirmek, kitaptaki bilgileri desteklemek ve öğrenmeyi somutlaştırarak bilgilerin kalıcı hale gelmesini sağlamak olarak belirtilmektedir.

2.1.7. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımının Önemi

Ders kitaplarında kullanılan görsellerin seçiminde çocuğun bilişsel gelişim özellikleri de mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bilişsel gelişim bireyin anlama, düşünme, akıl yürütme, fikir sunma, dilsel ve belleksel düşünme aşamalarını kapsayan bir süreçtir. Jean Piaget bilişsel gelişimi evrelere ayırmış ve araştırma konumuzun dahil olduğu döneme de “somut işlemler dönemi” adını vermiştir. Bu dönemde çocukların karşılaştıkları problemlerin çözülmesi somut nesnelere ve problemleri somutlaştırarak daha olanaklı hale gelir(Kol, 2011). Ders kitaplarında somutlaştırmayı sağlamak amacıyla resim, harita, grafik, fotoğraf, illüstrasyon gibi görsellere başvurulduğu görülmektedir. Demirel ve Kıroğlu (2008), yapılan araştırmaların sonuçlarına göre; öğrenmenin %10’u okuma yoluyla, % 20’si işiterek, % 30 ‘u görme duyusuyla, % 50’si görerek ve duyarak, % 80’i görerek-işiterek-söyleyerek, % 90’ı ise görerek, işiterek, dokunarak ve söyleyerek gerçekleştiğini belirterek görmenin öğrenme üzerindeki etkisini belirtmiştir. Özer(2007), görsel kullanımında bilişsel gelişim konusunu şu şekilde belirtmektedir: “Çocukların yaş özelliklerine, anlam evrenlerine ve onların duyarlıklarına göre hazırlanmış olan

kitaplardaki resimler tek başlarına bile çocuklara kendilerine düşündürülmek isteneni düşünmelerini sağlayabilir.”

Ders kitaplarında görsel kullanımı özellikle ilköğretim çağındaki öğrenciler için son derece gereklidir. Sadece harflerden ve rakamlardan oluşan bir sayfa öğrencilerde kitaba karşı bir olumsuz tutum ve ön yargı geliştirebilir. Kitap görsellerle desteklendiğinde, monotonluktan uzak ve daha ilgi çekici hale gelir (Çalık,2001).

Fidan ve Erden (1996) , yaptıkları çalışmada görsel kullanımının önemini şu şekilde belirtmişlerdir: Öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan çeşitli görsel materyaller vardır. Bunlar genellikle öğrencide görsel imaj oluşturacak bilgi ve becerilerin daha kolay öğrenilmesini ve öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlar. Fotoğraf, slâyt, grafik, tablo, şekil ve harita gibi görsel materyaller kavram ve olguların öğretilmesinde, dersin daha ilgi çekici bir hale getirilmesinde önemli rol oynarlar. Küçükahmet (2001:20), ders kitaplarında görsel kullanımının önemini şöyle belirtmektedir: “Planlı eğitim uygulamalarında kullanılan ders kitapları; açıklayıcı, yönlendirici, tamamlayıcı resim, grafik, şekil gibi öğretim materyallerine yer vererek öğrenme-öğretme sürecini daha canlı, ilgi çekici ve aktif hâle getirebilir.”

İşler (2003), görsellerin öğrenmeyi kolaylaştırmasını ve yazıyla görselin uyumlu olmasını belirttiği araştırmasında şunları belirtmiştir: Görseller kendi başlarına kullanılabilirdiği gibi yazıya entegre olarak da kullanılabilir. Görsel öğeler verilmek istenen mesajı daha anlamlı kıldığı için öğretimi kolaylaştırır, metinle birlikte kullanıldığında daha etkili olduğu, ayrıca görsel unsurların bir iletişim aracı olarak metinlere oranla daha evrensel ve efektif olduğu belirtilebilir. Oğuzkan (2001), Ders kitaplarındaki görsel düzeni oluşturan en önemli elemanlardan birinin resimlemeler olduğunu belirtir. Ona göre resimlemeler, öğrenme-öğretme sürecinin olmazsa olmaz parçalarıdır. Ders kitaplarındaki resimlemeler metni açıklayıcı, tamamlayıcı ve süsleyici işlevlerde kullanılmaktadır. Kaptan ve Kaptan (2004), ders kitaplarındaki görsellerin renk ve tasarımına dikkat çekerek, öğrenci psikolojisine etkilerine değinmiştir. Araştırmaya göre; ders kitabında kullanılan renkler, görsel anlamda bir bütünlük oluşmasına ve grafik iletişime önemli katkı sağlamaktadır. Gerektiğinden çok ve bilinçsiz renk kullanımı görsel anlamda bir karmaşa oluşturacaktır.

Ülkemizde kitap tasarımı ve mizanpajında renk seçimi, renklerin olumlu veya olumsuz etkileri ve pedagojik etkileri dikkate alınmamaktadır. Araştırmalara göre; soğuk renkler uzaklık ve derinlik etkisi yaratırken, sıcak renkler insanlara neşe katar ve ilgilerini çeker. Yalın (1996:2), araştırmasında içerik ile ilişkili görsel kullanımının önemini belirtmiştir. Görsel kullanımının amacı metni desteklemek ve anlamlandırmayı kolaylaştırmaktır. Bu amaçla kullanılan görsel öğeler metinle alakalı ve yeterli sayıda olmalıdır. İçerikle uyumlu olmayan görseller, metni desteklemez, somutlaştırmaz, bilgiyi kalıcı hale getirmez ve zihinsel süreçlerin işletilmesine katkı sağlamaz. Çünkü “Bir ders kitabında konu ile ilgili olmayan görsel bir materyalin konunun öğrenilmesini kolaylaştırması bakımından bir etkisi yoktur”. Oğuzkan (2001) da kullanılan görsellerin; karmaşık olayların anlamlandırılmasında ve varlıkların tanıtılmasında önemli olduğunu belirtmektedir. Ona göre metni açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler, metni çeşitli açılardan açıklamaya yarar ve okul çağındaki çocuklar için hazırlanan ders kitaplarında bu resimlerin özelliği çok önemlidir. Kara (2012), ise ders kitaplarındaki görseller, resimde geçenlerin ötesinde metnin ana yapısı ile örtüşen bir özellik gösterir ve öğrencilere sunulan içeriğin zenginleşmesini sağlar diyerek görsellerin önemini vurgular.

Ders kitaplarında görsel kullanmanın önemi konusunda araştırmacılar; içerikle tutarlı, görsel tasarım açısından ve yönetmeliklere uygun olarak kullanılan görsel materyallerin öğrenmeyi destekleyici ve kolaylaştırıcı etkisini belirtmişlerdir.

2.2. İlgili Çalışmalar

Levin (1981), görsellerin ders kitaplarında kullanım amaçlarını araştırdığı çalışmada, görsel kullanımının ve kullanılan görsel unsurların 5 önemli görevi olduğunu belirtmektedir:

- Süsleme: Görsel kullanımının amacı içeriği öğrenci için daha eğlenceli ve dikkat çekici kılmaktır.
- Temsil: Kullanılan görseller amacına uygun olmalıdır. Görselleştirmek istediği unsuru, olayı veya yeri tam olarak yansıtmalıdır.

- Dönüştürme: Kullanılan görseller metindeki önemli noktaların hatırlanmasında ve hafızada kolaylıkla tutulmasına yardım edebilir ve öğrencilerin bilgiyi daha kolay fark etmelerine yardım edebilir.
- Düzenleme: Kullanılan görseller birbirleriyle uyumlu ve öğrenciler tarafında zihinlerinde rahat kodlanarak, geri çağırmaya yardımcı olacak nitelikte olmalıdır.
- Yorumlama: Öğrencilerin yorumlama ve ifade edebilme özelliklerini geliştirici nitelikte görseller kullanılmalıdır. (Levin.1981. aktaran Mayer & Gallini, 1990, s.715).

Demirel (1996) ders kitaplarındaki resimlemelerin önemine dair ilk çalışmaların Levie ve Lentz tarafından yapıldığını söylemektedir. Araştırmalara göre görseller öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Gerçekleştirilen deneysel çalışmaların %98'inde resimli metinlerin resimsiz metinlere oranla daha iyi öğrenildiği ortaya konulmuştur.

Candoğan (2006), İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler müfredatlarının tarih konularında eğitim materyali olarak resmin kullanılmasını amaçladığı çalışmada; Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tarih ünitelerindeki görsel unsurlar tarama modeli kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonunda; görsel unsurların metni yansıtmadığı, öğrencilerin ilgisini çekmediği, resimlerin birbirini tamamlar özellikte olmadığı ve renk uyumu açısından bilimsel ölçütler taşımadığı tespit edilmiştir.

Dursun ve Eşgi (2008) 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesini amaçladıkları çalışmalarında daha önceden belirledikleri 48 görsel tasarım ilkesini baz almışlardır. 2005-2006 eğitim-öğretim yılına ait 6 adet sosyal bilgiler kitabı örneklem olarak seçilmiş ve 2 uzman tarafından belirlenen ilkelere göre incelenmiştir. Çalışmada üçlü likert kullanılmıştır. Frekans(f) ve yüzde(%) değerleri hesaplanan bu çalışmada örneklem olarak kullanılan ders kitaplarından hiçbirinin görsel tasarım ilkelerinin tamamını içermediği belirtilmiştir.

Tutkun (2008), ders kitaplarını görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmiştir. Araştırmasının örneklemi ilköğretim okullarının 4. ve 5. Sınıflar sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemiştir. Çalışma tarama modeli ile yapılmıştır.

Araştırmasında evren olarak, 2007-2008 öğretim yılında okutulan ilkokul 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları seçilmiştir. Araştırma örneklemini olarak, İlköğretim 1. Kademedeki okutulan farklı sınıflarda okutulan 7 adet ders kitabı oluşturmuştur. Veriler, her bir ders kitabının konu başlıklarını ve ünitelerini kapsayan ve 5’li likert derecelerinden oluşan tablolar aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre; ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığının düzeyi kısmen yeterli, konu başlıkları ile görsel unsurların tutarlılığı orta düzeyde, metinlerin ana fikirleri ile görsel unsurların tutarlılığı ise düşük düzeydedir.

Şahin (2012), Sosyal Bilgiler ders kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesini amaçladığı çalışmada; ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının “İpek Yolunda Türkler” ünitesini değerlendirmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden metin araştırmasını kullanmıştır. Çalışmanın verilerini toplamak amacıyla soru listesi ve rubrik geliştirilmiştir. Elde edilen bilgiler, rubriklerde yer alan ölçütlere göre analiz edilmiş ve kitap içerisinden bazı örneklerle desteklenmiştir. Bulgulara göre, ilköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel unsurlar ve sayfa tasarımı genellikle etkili kullanılmamıştır.

Şahin (2014), Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi amacıyla yaptığı çalışmada; Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye kurulunca onaylanan 4 farklı yayınevine ait 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemiştir. Araştırmada; araştırmacı ile birlikte 3 alan uzmanı görev almıştır. Araştırma sonunda ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygun olarak hazırlanmadığı belirtilmiştir. Şahin’e (2014) göre “Metinde kullanılan görsel unsurlar alt konulara dengeli bir şekilde dağıtılmamış ve birtakım görsel unsurlar içeriği desteklememektedir. Görsel unsurların sayfaya yerleştirilmesi, kitapların mizanpajı, görsellerin boyutları uygun şekilde verilmemiştir. Kitapta kullanılan bazı görsel unsurlar bölünmüş, yer yer siyah beyaz resimler kullanılmış, bazı resimler sadece bir renge boyanmış, bazı resimlerin de renkleri uyumsuz kullanılmıştır. Görsel unsurların ebatları ekseriyette orijinallerine uygun olarak hazırlanmamıştır. Görsel unsurlar, öğrenciler için ilgi çekicilik, bilgiye yönlendirme ve araştırma yapma fırsat verme konusunda kısmen etkili olmuştur.”

Mazlum ve Mazlum (2016), çalışmalarında ilköğretim 4. Sınıf ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Araştırmada görüşme yöntemi kullanılış olup araştırmanın bulguları içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim öğretim yılında Türkiye'nin farklı şehirlerinde çalışan 44 Türkçe ve sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda katılımcılar ders kitaplarının; özgün ölçülerde, sayfa kenarlarında gerektiğinde not alınabilecek boş alanları bulunan, esprili, renkli, sade ve eğlenceli bir kitap olmasını ve özelliğini koruması kaydıyla çok görsel kullanılması, kullanılan görsellerin kaliteli ve içeriğe uygun olması, görsellerin uzman kişiler tarafından hazırlanmasının önemli olacağını belirtmişlerdir.

Demir ve Atasoy (2017) 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının değerlendirilmesini amaçladıkları çalışmada; 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabını fiziksel, eğitsel, görsel tasarım, dil ve anlatım özellikleri açısından incelenmişlerdir. Araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Bilnet Matbaacılık'ta bastırılan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre bu ders kitabında kullanılan görseller güncel ve estetik açıdan uygundur ve kitap görsel tasarım olarak başarılıdır.

Eğedemir (2017) 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesini amaçladığı yüksek lisans tezinde nicel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğini kullanmıştır. Araştırmada 3'lü likert kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma için Milli Eğitim Bakanlığı tarafında bastırılan sosyal bilgiler-7 ders kitabı incelenmiştir. Araştırma bulgularından yola çıkarak; 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının görseller açısından daha zengin hale getirilebileceği önerisinde bulunmuştur.

Acun (2019) sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel-metin ilişkisini incelediği yüksek lisans tezinde 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemiştir. Araştırmasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemini kullanmıştır. Araştırma sonucuna göre ders kitaplarında yer

alan görseller daha nitelikli olmalı ve öğrenciyi daha çok düşünmeye sevk edecek görseller kullanılması gerektiği tespit edilmiştir.

Taşkın ve Açıkalın (2020) araştırmalarında, İstanbul'da 2015-2016 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin eğitim-öğretim açısından niteliği araştırılmıştır. Araştırmada, nicel araştırma modellerinden tarama modeli kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler gibi görselliğin özellikle büyük öneme sahip olduğu bir ders için 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin eğitim-öğretim için gereken niteliklerden uzak olduğu görülmüştür.

Çakmak ve Kaçar (2020) sosyal bilgiler 7.sınıf ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesini amaçladıkları çalışmada; kitapta bulunan 10 adet resim ve metnin, görsel-metin ilişkisi bakımından incelenmesi için uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmadan elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda şu verilere ulaşılmıştır. Kitaptaki resimler metinde yeterince desteklenmiş, kullanılan görseller metinle uyumlu ve ilişkili, tüm resimler öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek niteliktedir. Görseller, öğrenciyi metin üzerinde çoğunlukla düşündürmeye sevk edebilecek niteliktedir ve görsellerde kullanılan tüm figürler metinle örtüşmektedir. Resim ve metinlerin tümünde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Ancak resimler kısmen net bir şekilde algılanabilir nitelikte, kısmen hafızada kalıcı özelliktedir. Görsellerin önemli bir bölümünde metinle ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgi yoktur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin ne şekilde çözümlendiği, araştırma süreci, araştırmacının rolü ve geçerlilik ve güvenilirlik ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1.Araştırma Modeli

Araştırmada nitel ve nicel veriler birlikte kullanılmıştır. Bu nedenle karma desenlerden açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Açıklayıcı sıralı desen, önce nicel verilerin toplanarak analiz edildiği, sonrasında nicel bulguların daha detaylı açıklanması için nitel verilerin toplandığı araştırma desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Karma yöntemin kullanıldığı araştırmalarda, desenin seçilme gerekçesinin açıklanması gerekmektedir (Creswell, 2009). Açıklayıcı sıralı desen, öğretmenlerin araştırmaya konu olan ders kitabındaki görseller hakkındaki görüşlerini belirlemek ve bu görüşleri derinlemesine incelemek amacıyla seçilmiştir.

Tuna yayıncılıkta basılan 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını incelediğimizde, ünite işlenişinde kullanılan sayfalarda toplam 234 adet görsel bulunmuştur. Bu görsellerin ders kitabındaki ünitelere dağılımı şu şekildedir:

Tablo 3.1. Kitapta Kullanılan Görsel Unsurların Ünitelere Dağılımı

Ünite	Ünite Adı	Kullanılan Görsel Unsur
1	Herkesin Bir Kimliği Var	15 resim(çizim), 1 gazete haberi
2	Geçmişimi Öğreniyorum	30 resim
3	Yaşadığımız Yer	29 resim, 4 tablo(çizelge) ve 4 harita
4	İyi Ki Var	49 resim, 1 internet haberi

5	Üretimden Tüketime	22 resim, 2 internet haberi
6	İnsanlar ve Yönetim	21 resim
7	Uzaktaki Arkadaşlarım	35 resim, 4 internet haberi, 6 harita
Toplam		234

3.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunda 2022/2023 eğitim ve öğretim yılında Çorum ili Sungurlu ilçesi devlet okullarında öğretmenlik yapan ve mesleki deneyim yönüyle farklı kıdemlere sahip 36 sınıf öğretmeni yer almıştır.

Tablo 3.2. Ankete Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet Tablosu

Cinsiyet	Frekans	Oran/Yüzde
Erkek	17	47,2
Kadın	19	52,8
Toplam	36	100

Katılımcıların 17'si erkek, 19'u ise kadın öğretmendir. Araştırma etiğine uygun olarak tüm katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve öğretmenler “Ö1, Ö2” şeklinde kod isimlerle belirtilmiştir.

Tablo 3.3. Ankete Katılan Öğretmenlerin Mesleki Deneyim Tablosu

Mesleki Deneyim	Frekans	Oran/Yüzde
1-5 Yıl	6	16,7
6-10 Yıl	4	11,1
11-15 Yıl	5	13,9
16-20 Yıl	10	27,8
21 + Yıl	11	30,6
Toplam	36	100,0

Araştırmanın nitel bölümüne ise 10 öğretmen katılmıştır. Katılımcıların seçiminde; kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 14 öğretmenle görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan 3 öğretmen ses kaydı alınmasına izin vermemiş, 1 katılımcı ise görüşme esnasında çekilmiştir.

Tablo 3.4. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet Tablosu

Cinsiyet	Frekans	Oran/Yüzde
Erkek	7	70,0
Kadın	3	30,0
Toplam	10	100

Katılımcıların 7'si erkek, 3'ü ise kadın öğretmendir. Araştırma etiğine uygun olarak tüm katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve öğretmenler “GÖ1, GÖ2” şeklinde kod isimlerle belirtilmiştir.

Tablo 3.5. Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Mesleki Deneyim Tablosu

Mesleki Deneyim	Frekans	Oran/Yüzde
1-5 Yıl	1	10,0
6-10 Yıl	3	30,0
11-15 Yıl	1	10,0
16-20 Yıl	5	50,0
21 + Yıl	0	0
Toplam	10	100,0

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak 13 soruluk bir anket ve yine 13 soruluk bir görüşme formu kullanılmıştır. Anket araştırmaya katılan tüm öğretmenlere uygulanırken, görüşme formu 10 öğretmene uygulanmıştır.

Anket ve görüşme formu hazırlanırken Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 05.11.2021 tarih ve 36325313 sayılı mütalaasıyla kabul edilen “Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları” incelenmiş ve soruların hazırlanmasında dikkate alınmıştır.

3.3.1. Anket

Veri toplama aracı olarak iki aşamadan oluşan bir anket geliştirilmiş ve katılımcılara uygulanmıştır. Anket, bireylerden sözlü veya yazılı olarak bilgi almak için yapılır. Kişilerden istenen bilgiler kendisi, çevresi veya kurumuyla ilgili çeşitli türden nicel ve nitel doneler olabilir. Bu bilgiler esas itibarıyla yüz yüze görüşerek, posta ile

yazılı olarak, telefonla veya internet ortamında sorarak elde edilir(Arıkan, 2018). Anketin hazırlanmasında akademisyenlerden ve ders öğretmenlerinden uzman görüşü alınmıştır. Anket oluşturma aşamasında hazırlanan sorulardan 3 tanesi uzman görüşü ile çalışmadan çıkartılmıştır. Pilot uygulaması yapılan anket yeniden uzman görüşüne sunulmuş ve iki Türkçe öğretmeni ile görüşülerek son hali düzenlenmiştir. Anketin ilk bölümünde kişisel bilgiler, ikinci bölümünde ise 13 sorudan oluşan ve ders kitaplarındaki görsellerin özelliklerine ilişkin maddeler yer almaktadır. Anket soruları 5'li likert şeklinde hazırlanmıştır.

3.3.2. Görüşme Formu

Anket sorularının uyarlanmasıyla, açık uçlu 13 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Görüşme formunda toplamda 13 adet soru bulunmaktadır. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde literatür araştırması yapılmış ve hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu nitel araştırma alanında çalışmaları bulunan üç akademisyene sunularak kapsam bakımından incelenmesi sağlanmıştır. Görüşme formunun pilot uygulaması yapıldıktan sonra tekrar uzman görüşü alınmış ve Türkçe öğretmenlerinin de görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir. Görüşülene kendini ifade etme imkanı vermesi, gerektiğinde konu ile ilgili derinlemesine bilgi sağlama avantajları araştırmada bu tekniğin kullanılmasında etki olmuştur (Büyüköztürk, Çakmak ve Diğerleri, 2011: 163).Yarı yapılandırılmış görüşmeler sabit seçenekli cevaplamanın yanında belli bir alanda derinlemesine inceleme yapılmasını da sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2016). Daha derinlemesine veri alınabildiği ve katılımcılara kendilerini ifade edebilme olanağı vermesinden dolayı araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. .

3.4. Verilerin Analizi

Anketten elde edilen veriler Microsoft Excell programına girilmiştir. İlgili formüller yazılarak verilerin analizi ve yorumlanmasında betimsel analizler yapılmış olup frekans (f), yüzde (%) hesaplamaları yapılmıştır.

Veri analizinin ikinci bölümünde, görüşme esnasında kaydı alınan katılımcı görüşleri yazıya geçirilmiştir. İçerik analizi yöntemiyle elde edilen veriler analize dâhil edilmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenabilir bir teknik olarak tanımlanır(Büyüköztürk vd., 2016).

3.5. Araştırma Süreci

4. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görseller hakkındaki görüşleri ile ilgili yaptığımız bu araştırmada, araştırmacı önce katılımcılara anketi uygulamış ve sonuçları kayıt altına almıştır. Anket elektronik form olarak uygulanmıştır. Daha sonra anket sorularının uyarlanmasıyla oluşturulan görüşme formu 10 öğretmene, okul ortamında önce soruları verip incelemesi istenmiş, görüşme formu ile ilgili gerekli tüm açıklamalar yapılmış ve sorular sıra ile sorulmuştur. Araştırmacı objektif bir şekilde katılımcıların görüşlerini ses kaydıyla alıp, bu kayıtların transkriptini yapmıştır. Ses kaydı alınması sürecinde tüm katılımcılardan izin alınmıştır.

Katılımcılara anket ve görüşme uygulamaları Mayıs ayı içerisinde gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir. Okutulan ders kitabı hakkında daha geniş kapsamlı görüş belirtmelerine ve değerlendirmelerine olanak sağlayacağı düşünüldükten sonra anket ve görüşmenin bu zaman aralığında yapılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Örneklem kapsamındaki okullarda, anket ve görüşme formu uygulamaları yapılmadan önce okul idaresine, il milli eğitim müdürlüğünden alınan araştırma izni hakkında bilgi verilmiştir. İlgili araştırma iznine bağlı olarak araştırmacı öğretmenlere ilgili anketi ve görüşme formunu uygulamıştır.

3.6. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı 21 yıllık mesleki deneyime sahip bir sınıf öğretmenidir ve mesleki yaşantısında bu sınıf seviyesindeki kitapları 8 eğitim öğretim yılında (farklı yıllarda) okutmuştur. Aynı zamanda 2015 yılından beri ders kitaplarının incelenmesi sürecinde Talim ve Terbiye Kurulu'nun kitap inceleme panelisti olarak görev yapmaktadır. Araştırmacı; sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan görsellerin zaman zaman öğrenci seviyesine uygun olmadığı, kazanımı tam olarak karşılamadığı, ilgi çekici olmadığı ve sıkıcı olduğu görüşündedir.

Araştırmacı kişisel olarak bu görüşlere sahipken, anket cevaplarının aktarılmasında müdahil olmadan, objektif bir şekilde; görüşme esnasında ise katılımcılara hiçbir şekilde etki etmeden ve yönlendirici bir tavırda bulunmadan, tarafsız bir şekilde araştırmayı yürütmüştür.

3.7. Geçerlilik ve Güvenirlik

Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilir. Geçerlik ve güvenirlik bu açıdan araştırmalarda en yaygın kullanılan iki ölçüttür. Nicel çalışmalarda araştırmacının kullanılan veri toplama araçlarının ve araştırma deseninin geçerliğini ve güvenirlğini çok dikkatli test etmesi ve sonuçları okuyuculara rapor etmesi beklenir. (Yıldırım ve şimşek, 2013).

Araştırmada dış geçerlilik için çalışma grubunun seçilmesinde; anket çalışmasında tüm öğretmenler katılmışken, görüşme formunda ise kolayda örneklem tercih edilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları ayrı bir bölüm olarak açıklanmıştır. Bunun yanında araştırmanın bulguları araştırmadaki amacı yansıtacak derecede bağlantılı ve doğrulayıcı niteliktedir. Araştırmanın bulguları alanyazındaki çalışmaların bulgularıyla desteklendi veya yanlışlandı. Araştırmada iç geçerlilik çalışmaları için, araştırmanın ana problemine ilişkin gündelik yaşam ile uyumu, eğitimde kullanılabilirliğine dönük verilen tanımlar kapsam bakımından konunun anlaşılabilirliğine yönelik verildi, veriler araştırılan durumla ilişkilendirildi. Bu amaçla veri toplama sürecinde ilçede bulunan bütün 4. sınıf öğretmenlerine ulaşıldı. Ayrıca araştırmada "Araştırmacının Rolü" başlığı altında araştırmacının konuyla ilgisi, araştırmadaki rolü, katılımcılarla olan etkileşimi açık bir şekilde ifade edildi.

Araştırma deseni belirlenmesinde danışman akademisyenle birlikte gerçekleştirildi. Veri toplama aracı olarak hem anket hem de görüşme formu kullanmak suretiyle derinlemesine veri toplanması amaçlanmıştır.

Hazırlanan anket katılımcılara doldurtulamadan önce pilot uygulama yapılarak, Cronbach Alpha değeri ölçülmüş ve anketin güvenilirliği .82 olarak belirlenmiştir. Pilot uygulamada kullanılan anketler, örnekleme uygulanacak anketlerden hariç tutularak araştırmaya dâhil edilmemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde alt problemler çerçevesinde hazırlanan anket ve görüşme formundan elde edilen bulgular verilmiştir.

4.1. Bulgular

Araştırmadan elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 4.1. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumuyla ilgili görüşleri

Maddeler	Kitaptaki görseller bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumludur.	
	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	1	2,8
Kararsızım	1	2,8
Katılıyorum	30	83,3
Kesinlikle katılıyorum	4	11,1

Ankete katılan öğretmenlerin kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumuyla ilgili görüşleri incelendiğinde; katılımcılarının büyük çoğunluğunun kitaptaki görsellerle metinlerin uyumlu olduğuna yönelik olumlu görüş belirttikleri tespit edilmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.2. Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu

Durum	F
Uyumlu	10
Kısmen uyumlu	-
Uyumlu değil	-

Tablo 4.2'e göre görüşülen sınıf öğretmenleri "kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu" konusunda "uyumlu" görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.3. Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Uyum başarılıdır	3
Resimler ve çizimler konuyu yansıtır	2

Tablo 4.3'e göre görüşülen sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu ile ilgili olarak yaptıkları yorumlardan uyum başarılı olduğu (3) ve resimler ve çizimlerin konuyu yansıttığını (2) ifade etmişlerdir. Görüşülen sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-1: *Kitaptaki görseller bulunduğu sayfadaki açıklamalarla örtüşmektedir. Resimler ve çizimler konuyu yansıtıyor.*

GÖ-4: *Kitaptaki görseller metinlerle uyumludur. Bu anlamda kitabı başarılı buldum.*

GÖ-7: *Kitaptaki görseller metinlerle uyumlu. Konuda ne anlatılıyorsa onunla alakalı resimler yerleştirilmiş. Bu anlamda kitap bence gayet başarılı.*

GÖ-8: *Görsellerin metinle uyumu hakkında şunu söyleyebilirim ki metinlerde anlatılan görsellerle gayet net ifade edilmiştir. İnsanlar gördüklerinin büyük bir çoğunluğunu öğrenir kuralından hareketle verilen görseller ile kitaptaki metinlerin uyumu konusunda gayet nizami bir kitap olduğunu bana gösteriyor.*

GÖ-10: *Uyumlu olduğunu düşünüyorum. Görseller metnin içeriğini birebir yansıtıyor.*

Görüşülen sınıf öğretmenlerinden "Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?" sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Yosunlar

Ormanlık bir bölgede veya açık arazide yön bulmak için ağaçlardan ve taşlardan yararlanılabilir. Çünkü ağaç gövdelerinin, taşların ve kayaların kuzeye bakan tarafı genellikle yosunlarla kaplıdır. Bu durumda yosunlu tarafın kuzey yönünü gösterdiği dikkate alınırsa diğer yönler de kolayca bulunabilir.

64

Şekil 4.1. Görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumuyla ilgili örnek görsel.

Tablo 4.4. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğuyula ilgili görüşleri

Maddeler	Kitaptaki görseller ilgi çekici ve merak	
	F	%
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	7	19,4
Kararsızım	9	25,0
Katılıyorum	16	44,5
Kesinlikle katılıyorum	4	11,1

Ankete katılan öğretmenlerin kitaptaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğuyula ilgili görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğuna yönelik olarak anket katılımcılarının %55,6'sının olumlu görüş

belirttikleri tespit edilmektedir. Öğretmenlerin % 25'i karasız olduklarını belirtirken yüzde 19,4'ünün de katılmadığı yönde görüş belirttikleri görülmektedir (Tablo 4.4).

Tablo 4.5. Kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı

Durum	f
İlgi çekici ve merak uyandırıcı	5
Kısmen ilgi çekici ve merak uyandırıcı	-
İlgi çekici ve merak uyandırıcı değil	5

Tablo 4.5'e göre görüşülen sınıf öğretmenleri "Kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı" konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğunu belirtirken, bir kısmı da ilgi çekici ve merak uyandırıcı olmadığı görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.6. Kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Dikkat çekici değil	1
İlgi çekici ve merak uyandırıcılık başarılıdır	1
Resimlerin kullanımında bölgesel farklılıklara dikkat edilebilir	1
Renklendirme özensizdir	1

Tablo 4.6'ya göre görüşülen sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı ile ilgili olarak yaptıkları yorumlardan dikkat çekici olmadığı (1), ilgi çekici ve merak uyandırıcılığın başarılı olduğunu (1), resimlerin kullanımında bölgesel farklılıklara dikkat edilebileceğini (1) ve renklendirmenin özensiz olduğunu (1) ifade etmişlerdir. Görüşülen sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-2: Kitaptaki görseller içerikle uyumlu ve ilgi çekici. Bu anlamda ben bu kitabı başarılı buldum.

GÖ-4: Resimler konuyla alakalı ancak çok belirgin şekilde ilgi çekici diyemeyiz. Sıradan, yani çok dikkat çekici diyemeyiz. Resimlerin kullanımında bölgesel farklılıklara dikkat edilmesi önemlidir. Ayrıca günümüz öğrencilerinin

daha çok dikkatini çekebilecek, örneğin tablet ve telefon oyunlarındaki, unsurlardan faydalanılabilir.

GÖ-5:Görsellerden bazıları günümüz öğrencilerinin dikkatini çekebilecek nitelikte değil. Şimdiki çocukların ilgisini bilgisayar, tablet ve cep telefonu oyunlarında ve videolarındaki imgeler çekiyor. Bu ders kitabı ise görseller konusunda daha klasik bir anlayışla hazırlanmış.

GÖ-9: Görsellerin metinle uyumu gayet güzel olmasına rağmen aynı şeyi görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğu konusunda söyleyemeyeceğim. İlgi çekici resimler yok.

Görüşülen sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Görsel 5.6: İzmit, sanayi ve ticaret faaliyetlerinin yoğun olduğu bir ilimizdir.

“İzmit ve çevresinin ekonomik faaliyetleri ile yaşadığımız yerin ekonomik faaliyetleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?”

130

Şekil 4.2. Görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğuyla ilgili örnek görsel.

Tablo 4.7. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek özellikte olduğuyla ilgili görüşleri

Maddeler	Kitaptaki görseller öğrencileri metin üzerinde	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	4	11,1
Kararsızım	14	38,9
Katılıyorum	16	44,4
Kesinlikle katılıyorum	2	5,6

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek özellikte olduğuyla ilgili görüşleri incelendiğinde; öğretmenler farklı görüşler belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı görsellerin metin üzerinde düşündürücü olduğunu belirtirken, bir kısmı da bu konuda kararsız kalmıştır(Tablo 4.7).

Tablo 4.8. Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı

Durum	f
Metin üzerinde düşündürmeye yönlendirici	7
Kısmen metin üzerinde düşündürmeye yönlendirici	2
Metin üzerinde düşündürmeye yönlendirici değil	1

Tablo 4.8'e göre görüşülen sınıf öğretmenleri "Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı" konusunda "metin üzerinde düşündürmeye yönlendirici" olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.9. Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Görsellerin çağrışım yapması ve konuyu hissettirmesi	2
Dikkat çekicilik düşündürmeye sevk ediyor	1
İpucu vermesi düşündürme sağlıyor	1
Görseller baştan savmadır	1
Görsel-metin paralelliği	1
Ezbere yönlendirmesi	1

Tablo 4.9'a göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı ile ilgili olarak yaptıkları yorumlarda görsellerin çağrışım yapması ve konuyu hissettirdiğini (2), dikkat çekiciliğın düşündürmeye sevk ettiğini (1), ipucu vermesinin düşündürme sağladığını (1), görseller baştan savma olduğunu (1), görsel-metin paralellliğini (1) ve ezbere yönlendirdiğini(1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir.

GÖ -1: *Kitabın resimleri, metni okumadan önce resme bakıldığında metin hakkında ipucu veriyor. Bu anlamda metinle ilgili düşündürmeye yönlendiriyor diyebiliriz.*

GÖ -2: *Görseller metne başlamadan öğrencilere sorulursa bazı öğrencilerin dikkat çekici cevaplar verdiğini görüyoruz. Yani kitap öğrencileri düşünmeye sevk ediyor.*

GÖ-3: *Kitapta yer alan görseller hakkında öğrencilere sorular sorduğumuzda metinle paralel ifadeler kullanıyorlar.*

GÖ-4: *Kitaptaki görseller metni destekliyor ancak öyle çok da düşündürüyor diyemeyiz. Direkt olarak metnin bir sahnesinin resmi verilmiş gibi hazırlanmış. Bunun yerine konuyla ilgili çağrışım yapan, konuyu hissettiren görseller kullanılsa daha etkili olabilirdi. Görsellerden bazıları bu anlamda baştan savma bir şekilde kitaba eklenmiş.*

GÖ-6: *Görseller öğrenciyi düşündürecek, keşfetmeye yönlendirecek nitelikte de diyemem değil de diyemem. Konuyu ya da kazanımı tam hissettirecek, öğrenciyi konunun içine tümüyle çekebilecek görseller nispeten az kullanılmış.*

GÖ-10: *Kitaptaki görseller öğrenciyi bırakın keşfetmeye yöneltmeyi, resmen ezbere yönlendirmeye hitap edici nitelikte çoklukta görseller var. Görsellerin keşfediciliğine dair merak uyandırıcı görsel yok denecek kadar az, hatta yok.*

Görüşülen sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Aşağıda, Erzurum'a bağlı Oltu ilçesinin (Görsel 3.4) bazı coğrafi özelliklerini yansıtan bir şiir görüyorsunuz. Şiiri okuyunuz ve Oltu'nun coğrafi özelliklerini anlatan dizelerin altını çizin.

Oltu Destanı

Çıktım kalesine göründü bağlar,
Cana can katıyor yazı Oltu'nun.
Serviler dibinden deresi çağlar,
Yıkanır ördeği kazı Oltu'nun.

Yelleri etrafa koku dağıtır,
Has bahçesi sanki İrem Bağı'dır,
Bu şen kasabanın Maden Çağı'dır,
Tanınmış kömürü, tuzu Oltu'nun.

Doğusundan dağlar değer semaya,
Güney Narman, kuzey şanlı Balkaya,
Batıda rastlanır biraz ovaya,
Meşhurdur Vakıflar Düzü Oltu'nun.

Asarıatika kalesi vardır,
Selçuk Türklerinden bir yadigârdır,
Ne yazık bu yerde arazi dardır,
Toprağa geçmiyor sözü Oltu'nun.

Şeref GÜRBÜZ

- “
- Şiirden hareketle Oltu'nun coğrafi özellikleri ve yeryüzü şekilleriyle ilgili olarak hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?
 - Şiirde Oltu'nun hangi doğal kaynaklarından söz edilmektedir?
- ”

80

Şekil 4.3. Görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek özellikte olduğuyla ilgili örnek görsel.

Tablo 4.10. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır özellikte olduğuyla ilgili görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görseller yalın ve kolay anlaşılır	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	1	2,8
Katılmıyorum	5	13,9
Kararsızım	4	11,1
Katılıyorum	22	61,1
Kesinlikle katılıyorum	4	11,1

Ankete katılan öğretmenler, kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır özellikte olduğuyla ilgili görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır özellikte olduğuna yönelik farklı görüşler bildirmişlerdir. Katılımcılar büyük oranda olumlu görüş belirtirken, olumsuz ve kararsız görüşler de bulunmaktadır (Tablo 4.10).

Tablo 4.11. Kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılabilirliği

Durum	f
Yalın ve kolay anlaşılır	10
Kısmen yalın ve kolay anlaşılır	-
Yalın ve kolay anlaşılır değil	-

Tablo 4.11'e göre görüşülen sınıf öğretmenleri "kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır oluşu" konusunda "yalın ve kolay anlaşılır" görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.12. Kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılabilirliği ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Basit-sade-yalın olması	4
Kolay algılanabilirliği	2
Renklendirme ve konumlandırılmanın uygunluğu	1

Tablo 4.12'ye göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılabilirliği ile ilgili olarak yaptıkları yorumlardan basit-sade-yalın olduğu (4), kolay algılanabildiğini(2) ve renklendirme ve konumlandırılmanın uygunluğunu (1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ -1: *Görseller genel anlamda kolay anlaşılır ve sadedir. Renklendirilmesi ve konumlandırılması da gayet uygundur.*

GÖ -2: *Görseller gayet açık ve sade. Aynı zamanda da zaten her görselin altında ilgili açıklamalar yazılmış durumda.*

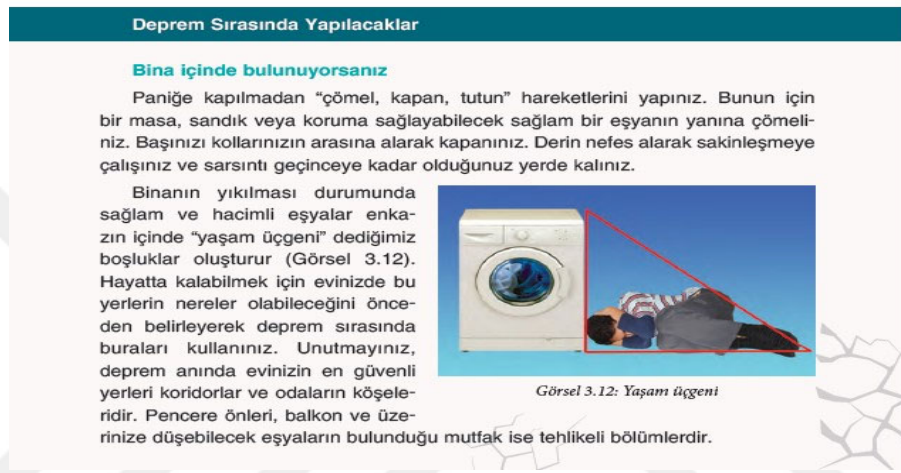
GÖ -3: *Kitapta yer alan tüm görseller yalın ve öğrencilerimizin rahatlıkla anlayabileceği şekilde oluşturulmuştur.*

GÖ -4: *Kitabın resimlendirilmesi kolay algılanabilir ve basit yapılmış. Anlamlandırılması ve seçilmesi kolaydır diyebilirim.*

GÖ-10: *Görseller gayet kolay anlamlandırılacak nitelikte ve yalın olarak hazırlanmış. Derste resim yorumlama yaptırdığımda çoğunlukla kazanımla ilgili, metni açıklayabilecek yorumlar yapıldığını görüyorum. Bu da öğrencilerimizin görselleri kolay anladığını gösteriyor.*

GÖ-5: Görsel düşündürmeye yöneltmekten ziyade basit sade ve yalın hazırlanmaya çalışılmış. Ama yalın hazırlayalım derken keşfedicilikten uzaklaşmışlar. Görsellerin, 4.sınıf öğrencilerinin anlaması kolay ve yalın bir şekilde hazırlandığını söyleyebilirim kısaca.

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Şekil 4.4. Görsellerin yalın ve kolay anlaşılır özellikte olduğuyla ilgili örnek görsel.

Tablo 4.13. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüştüğüne yönelik görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki	görseller	verilmek	istenen
	f		%	
Kesinlikle katılmıyorum	0		0	
Katılmıyorum	3		8,3	
Kararsızım	4		11,1	
Katılıyorum	22		61,1	
Kesinlikle katılıyorum	7		19,4	

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüştüğüne yönelik görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüştüğüne yönelik büyük oranda olumlu görüş belirttikleri tespit edilmektedir(Tablo 4.13).

Tablo 4.14. Kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesi

Durum	f
Verilmek istenen kazanımla örtüşür	10
Kısmen verilmek istenen kazanımla örtüşür	-
Verilmek istenen kazanımla örtüşmez	-

Tablo 4.14'e göre sınıf öğretmenleri "kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesi" konusunda "verilmek istenen kazanımla örtüşür" görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.15. Kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesi ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Uyum başarılı	3
İçerik ve kazanım uyumlu	3

Tablo 4.15'e göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesi ile ilgili olarak yaptıkları yorumlardan uyum başarılı olduğunu (3) ve içerik ile kazanımın uyumlu olduğunu (3) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ -1: *Kitaptaki resimler ve grafikler kazanımla ilgilidir. İçerikle uyumludur.*

GÖ -2: *Kitapta bulunan görseller kazanımla alakalı. Alakasız veya konuyu dağıtacak görsellere kitapta yer verilmemiş. Bu konuda kitabı başarılı buluyorum.*

GÖ -3: *Kitaptaki görseller günlük ve yıllık planlarımızdaki kazanımla uyumludur. Kitabın hazırlanışında kazanımların dikkate alındığını düşünüyorum. Programda belirtilen "Milli Mücadele kahramanlarının hayatından hareketle Milli Mücadele'nin önemini kavrar." Kazanımını bu sorunuza örnek olarak verebilirim.*

GÖ -4: *Bu dersin öğretim programında yer alan kazanımlar ve amaçların görsellerle uyumlu olduğunu söyleyebilirim.*

GÖ-9:Kazanımlara uygun görsellerin bulunduğu bir kitap. Diğer bazı ders kitaplarında zaman zaman kazanımla çok ilgisi olmayan görsellere rastlıyoruz. Bu kitap bu açıdan bence gayet başarılıdır.

GÖ-7: Kitaptaki görsellerin hemen hemen çoğu kazanımlarla uyumludur hatta kazanımları derinlemesine işleyen görsellerin de bulunduğunu görüyorum.

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Millî Mücadele günlerinde işgale uğrayan güney illerimizden bir diğeri Urfa idi. Urfa'da direniş ruhunu ateşleyen kişi Ali Saip Bey oldu (Görsel 2.24).

1885'te doğan Ali Saip Bey Harp Okulunu bitirdi. 1919 yılında Urfa Jandarma Komutanlığına getirildi. İşgalden sonra şehrin ileri gelenleri ile bir millî teşkilat kurarak Fransızların Urfa'dan atılmasında önemli rol oynadı. Bu katkılarından dolayı Atatürk tarafından kendisine “Ursavaş” soyadı verildi. Ali Saip Ursavaş 1939'da Adana'da vefat etti.

Görsel 2.24: Ali Saip Bey

Ali Saip Bey, Fransızlarla girdiği bir çarpışmanın ardından savaş alanını gezerken şu duygulu sözleri söylemiştir:

“Şimdi toprağa serilip kalmış bu bahtsız Fransız delikanlıları ne arıyorlardı burada? Niye geldiler, burada ne işleri vardı? Urfa nere, Paris nere? Neden gelip yaşamlarını burada bıraktı bu genç insanlar. Türk yurdunu ele geçirmek, Türk istiklalini yok etmek için buraya gönderilen bu bahtsızları oymakların ve çevre köylerin savaşçıları öldürmedi. Hayır, onları buraya gönderenler öldürdü.”⁽²⁾

“Yukarıdaki sözlerinden yola çıkarak Ali Saip Bey'in kişilik özellikleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?”

(1) Bu kitap için yazılmıştır.

(2) Abdula Mardanoviç Şamsutdinov, Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi, s. 141.

Şekil 4.5. Görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmesine yönelik örnek görsel.

Tablo 4.16. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olup olmadığıyla ilgili görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görsellerde (grafik ve şemalarda)	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	5	13,9
Katılmıyorum	23	63,9
Kararsızım	5	13,9

Katılıyorum	0	0
Kesinlikle katılıyorum	3	8,3

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olup olmadığıyla ilgili görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olduğuna yönelik büyük oranda olumsuz görüş belirttikleri tespit edilmektedir (Tablo 4.16).

Tablo 4.17. Kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olması

Durum	f
Bilgi yanlışlığı vardır	-
Kısmen bilgi yanlışlığı vardır	-
Bilgi yanlışlığı yoktur	10

Tablo 4.17’ye göre sınıf öğretmenleri “kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olması” konusunda “bilgi yanlışlığı yoktur” görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.18. Kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olması ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Uyum başarılı	5
Yansıtıcılık başarılıdır	3

Tablo 4.18’e göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olması ile ilgili yaptıkları yorumlarda uyum başarılı olduğunu (5) ve yansıtıcılığın başarılı olduğunu (3) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

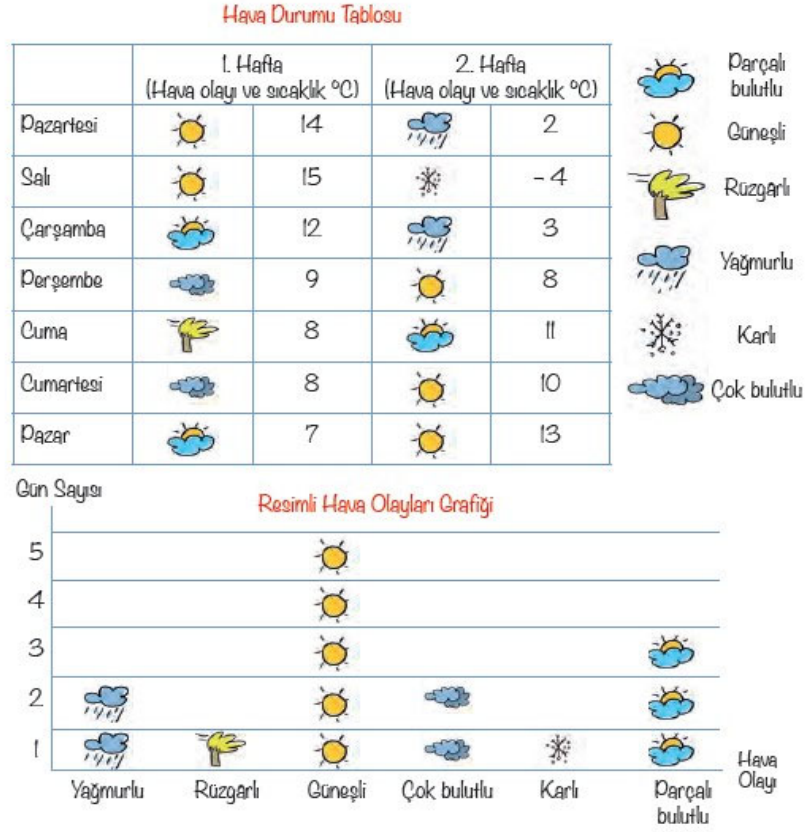
GÖ-1: *Kitabı hem inceledim, hem de şu anda okutuyorum. Herhangi bir bilgi yanlışlığı dikkatimi çekmedi.*

GÖ-3: *Kitabımızda herhangi bir bilgi yanlışlığı görmedim.*

GÖ -4: *Kitapta bir bilgi yanlışlığı görmedim. Bu konuda kitabın başarılı olduğunu düşünüyorum.*

GÖ-7: *Herhangi bir bilgi yanlışlığına denk gelmedim. Ben fark etmesem bile öğrencilerim muhakkak yakalardı.*

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olması ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Şekil 4.6. Görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olup olmadığıyla ilgili örnek görsel.

Tablo 4.19. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygunluğuyla ilgili görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görseller öğrencilerin zihinsel	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	1	2,8
Kararsızım	6	16,7
Katılıyorum	24	66,7
Kesinlikle katılıyorum	5	13,9

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygunluğuyla ilgili görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin öğrencilerine zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygun olduğuna yönelik büyük oranda olumlu görüş belirttikleri tespit edilmektedir(Tablo 4.19).

Tablo 4.20. Kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine uygunluğu

Durum	f
Öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygundur	10
Kısmen öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi)	-
Öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygun değildir	-

Tablo 4.20'ye göre sınıf öğretmenleri “kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine (yaş/sınıf seviyesi) uygunluğu ” konusunda “öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygundur” görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.21. Kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine uygunluğu ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Görsel seçimi uygundur	5
Somutlaştırma olumludur	2

Tablo 4.21'e göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine uygunluğu ile ilgili yaptıkları yorumlarda görsel seçiminin uygun olduğunu (5) ve somutlaştırmanın olumlu olduğunu (2) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-1: Kitabın resimlendirilmesi ve renklendirilmesi öğrenci gelişimine ve yaş seviyesine uygun şekilde düzenlenmiş. Bu yaş çocuklarının zihinsel gelişimine uygun metin ve görseller seçilmiştir.

GÖ-3: Kitapta yer alan görseller bu yaş grubundaki öğrencilerin gelişimine uygundur. Konuyu somutlaştırmaktadır.

GÖ-4: Kitaptaki görseller sınıf seviyesine uygundur. Bu yaş çocukları somut işlemler döneminde. Dolayısıyla görseller de somutlaştırmaya yardımcı olduğu için görseller hakkında zihinsel gelişim için olumludur diyebilirim.

GÖ-5:Görseller 4.sınıf öğrencilerinin bilişsel gelişimine uygundur. Bildiğimiz üzere bu öğrenciler somut işlem basamağındadır. Dolayısıyla bu kitaptaki resimlemeler ve fotoğraflar birçok konunun somutlaştırılmasında etkilidir.

GÖ-8:Görseller 4.sınıf öğrencilerinin bilişsel gelişimine uygun gibi görünüyor. Dediğim gibi görseller yoğun şekilde olması 4.sınıf öğrencisi için anlaşılabilirliğini arttırmaktadır.

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine uygunluğu ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Görsel 1.14: Ampute Futbol Milli Takımımızın oyuncularından bazıları

29

Şekil 4.7. Görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygunluğuyla ilgili örnek görsel.

Tablo 4.22. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içerip içermediğiyle ilgili görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görseller olumsuz bir öge (cinsellik,	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	11	30,6
Katılmıyorum	21	58,3
Kararsızım	1	2,8
Katılıyorum	1	2,8
Kesinlikle katılıyorum	2	5,6

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge(cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içerip içermediğiyle ilgili görüşleri incelendiğinde; kitaptaki

görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içerdiğine yönelik büyük oranda olumsuz görüş belirttikleri tespit edilmektedir(Tablo 4.22).

Tablo 4.23. Kitaptaki görsellerin olumsuz öge içermesi

Durum	F
Olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermektedir	-
Kısmen olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermektedir	-
Olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermemektedir	10

Tablo 4.23'e göre sınıf öğretmenleri "kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermesi" konusunda "olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermemektedir" görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.24. Kitaptaki görsellerin olumsuz öge içermesi ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Olumsuz içerik barındırmıyor	7
Olumsuz öge olmaması konusunda başarılıdır	1

Tablo 4.24'e göre görüşülen sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin olumsuz öge içermesi ile ilgili yaptıkları yorumlarda olumsuz içerik barındırmadığını (7) ve olumsuz öge olmaması konusunda başarılı olduğunu (1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-1: *Kitabın görsellerinde herhangi bir olumsuz ögeye rastlamadım. Zaten Talim ve Terbiye Kurulu incelemesinden geçtiği için olumsuz içerik olabileceğini düşünmüyorum.*

GÖ -2: *Kitaptaki görsellerde sakıncalı bir durum hiç dikkatimi çekmedi. Olsaydı muhakkak yakalardım.*

GÖ -3: *Kitabın hiç bir yerinde bahsettiğiniz türden bir olumsuz ögeye denk gelmedim. Hem metinler hem de resimler bu tarz içerikler barındırmıyor. Olumsuz öge konusunda kitap bence başarılıdır.*

GÖ-10: *Bu tarz bir içeriği görmedim. Bununla ilgili Talim ve Terbiye Kurulunun internet sayfasında kitaplardaki hataların bildirilmesi için bir link*

olduğunu biliyorum. Bu konuda zaten hassas bir insanım. Olsaydı zaten gerekli şikâyette bulunurdum.

GÖ-6: Kesinlikle böyle durumlara dikkat eden bir öğretmenden ziyade insan olarak da karşılaşmadım.

GÖ-7: Ayrımcılık içermediğini en basit olarak şu örnekten anlıyorum ki sayfa 41’de yer alan görsellerde hem büyükanne torun-hem de büyükbaba torun görselleri birlikte verilmiş, bununla beraber sayfa 48’deki gibi güç oyununa dayanan bir oyun olan halat çekme oyununda kızlar ve erkeklerin olması da böyle bir şeyin olmadığına göstergesidir.

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içerip içermediğiyle ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler böyle bir durum olmadığı için örnek belirtmemişlerdir.

Tablo 4.25. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilir özellikte olduğuna ilişkin görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görseller	açık bir şekilde
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	1	2,8
Kararsızım	6	16,7
Katılıyorum	23	63,9
Kesinlikle katılıyorum	6	16,7

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilir özellikte olduğuna yönelik görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilir özellikte olduğuna ilişkin büyük oranda olumlu görüş belirttikleri tespit edilmektedir(Tablo 4.25).

Tablo 4.26. Kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği

Durum	f
Açık bir şekilde algılanabilir	10
Kısmen açık bir şekilde algılanabilir	-
Açık bir şekilde algılanamaz	-

Tablo 4.26'ya göre görüşülen sınıf öğretmenleri “kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği” konusunda “açık bir şekilde algılanabilir” görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.27. Kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Açıklığı ve netliği uygundur	5
Mizanpaj başarılıdır	1
Konumlandırma uygundur	1
Görsellerin büyüklüğü uygundur	1

Tablo 4.27'ye göre görüşülen sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği ile ilgili yaptıkları yorumlarda açıklığı ve netliğinin uygun olduğunu(5), mizanpajın başarılı olduğunu(1), konumlandırmanın uygun olduğunu(1) ve görsellerin büyüklüğünün uygun olduğunu (1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ -1: *Resimler bulunduğu sayfalarda uygun yerlere konumlandırılmış ve büyüklüğü de uygundur. Bu sebeple açık bir şekilde algılanmaktadır.*

GÖ -2: *Kitabın tüm görselleri net bir şekilde algılanabiliyor. Uygun büyüklükte ve sayfada uygun yerlere konulmuş.*

GÖ -4: *Kitabın mizanpajını çok beğendim. Metinlerin ve resimlerin sayfalardaki konumu çok iyi seçilmiş. Bu da görsellerin kolay algılanmasını sağlıyor.*

GÖ-8: *Görseller genellikle konuyla bağlantılı ve iç içe verilmiş. Algılanabilirliği gayet iyi. Görseller açık seçik görünüyor.*

GÖ-5: *Görseller özellikle bu yaştaki çocuklar için öneminden bahsetmişim sanırım. Buradan hareketle kitapta yer alan görseller hem metin ile uyumlu*

hem de açık bir şekilde okuyucuların algılayabileceği şekilde organize edilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

Şekil 4.8. Görsellerin açık bir şekilde algılanabilir özellikte olduğuna ilişkin örnek görsel.

Tablo 4.28. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğuna yönelik görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görseller orijinallerine uygundur.	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	1	2,8
Katılmıyorum	0	0
Kararsızım	3	8,3
Katılıyorum	25	69,4
Kesinlikle katılıyorum	7	19,4

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu ile ilgili görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin orijinallerine uygun olduğuna yönelik büyük oranda olumlu görüş belirttikleri tespit edilmektedir (Tablo 4.28).

Tablo 4.29. Kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu

Durum	f
Orijinallerine uygundur	10
Kısmen orijinallerine uygundur	-
Orijinallerine uygun değildir	-

Tablo 4.29'a göre görüşülen sınıf öğretmenleri "kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu" konusunda "orijinallerine uygundur" görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.30. Kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Gerçeğiyle uyumludur	5
Boyutlandırma ve renklendirme başarılıdır	1
Çelişme içermemektedir	1

Tablo 4.30'a göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu ile ilgili yaptıkları yorumlarda gerçeğiyle uyumlu olduğunu(5), boyutlandırma ve renklendirmenin başarılı olduğunu(1) ve çelişme içermediğini(1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-1: *Kitaptaki görseller, özellikle çizimler gerçeğine uygun olarak hazırlanmıştır. Gerek boyutlandırma, gerekse renklendirme açısından gerçeğine uygundur.*

GÖ -2: *Kitaptaki fotoğraflar zaten orijinal, ressamaların çizimleri de gerçekleriyle büyük oranda uyum gösteriyor.*

GÖ -4: *Kitaptaki görseller, orijinalleriyle uyumludur. Herhangi bir çelişme görmedim.*

GÖ-9: *Fotoğraflardan ziyade çizimleri düşünürsek aslına uygun şekilde çizildiği görüşündeyim. Bence çizimler çok hoş ve aslına uygundur.*

GÖ-10: *Görsellerde genelde aslına uygun verilmiş fakat bazılarında aslına uygun olup olmadığı belirsizlikleri de vardır.*

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu ile ilgili ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişler.

“ İnsanların sorumluluklarını yerine getirmediklerinde karşılaştıkları durumlara hangi örnekleri verebilirsiniz? ”

158

Şekil 4.9. Görsellerin orijinallerine uygunluğuna yönelik örnek görsel.

Tablo 4.31. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin metinle çelişip çelişmediğiyle ilgili görüşleri.

Maddeler	Kitapta metinle çelişen görsel bulunmaktadır.	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	5	13,9
Katılmıyorum	23	63,9
Kararsızım	4	11,1
Katılıyorum	1	2,8
Kesinlikle katılıyorum	3	8,3

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin metinle çelişip çelişmediğiyle ilgili görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin metinle çeliştiğine yönelik büyük oranda olumsuz görüş belirttikleri tespit edilmektedir(Tablo 4.31).

Tablo 4.32. Kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi

Durum	f
Metinle çelişir	-
Kısmen metinle çelişir	-
Metinle çelişmez	10

Tablo 4.32’ye göre görüşülen sınıf öğretmenleri “kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi” konusunda “metinle çelişmez” görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.33. Kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Aykırılık bulunmamaktadır	6
Bağlantılı ve ilişkilidir	1
Resimler metinleri desteklemektedir	1
Görseller metinlere uygun olarak eklenmiştir	1

Tablo 4.33’e göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi ile ilgili yaptıkları yorumlarda gerçeğiyle aykırılık bulunmadığını(6), bağlantılı ve ilişkili olduğunu(1), resimlerin metinleri desteklediğini(1) ve görsellerin metinlere uygun olarak eklendiğini(1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-2: *Resimler ve grafikler ilgili olduğu metinlerle çelişmiyor. Genellikle metinle uyumlu ve aykırı bir durum bulunmamaktadır.*

GÖ -3: *Kitaptaki görsellerin hiçbiri metinle çelişmemektedir. Genellikle metinle resim bağlantılı ve ilişkilidir.*

GÖ -4: *Kitaptaki tüm görseller metinlerle ilgilidir. Metinlerle aykırı bir görsel yoktur.*

GÖ-5: *Metinle çelişen bir görsel yok. Görseller metinlere uygun olarak eklenmiş veya çizilmiş. Bu sebeple de çelişen görsel olduğunu düşünmüyorum.*

GÖ-8: *Metinlerle kesinlikle uyumludur. Bu açıdan dikkatlice inceledim. Uyumlu olduğuna yönelik bir örnek vereyim çok uzatmayım. Sayfa 137’de yer alan geleneksel ahşap oymacılığı ve bakırcılık görsellerini örnek verebilirim. Sadece bir örnek.*

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler böyle bir durum olmadığı için örnek belirtmemişlerdir.

Tablo 4.34. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğuna yönelik görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görseller hafızada kalıcı/hatırlatıcı	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	1	2,8
Katılmıyorum	3	8,3
Kararsızım	15	41,7
Katılıyorum	14	38,9
Kesinlikle katılıyorum	3	8,3

Ankete katılan öğretmenleri, kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğuna yönelik farklı görüşler ifade etmişlerdir. Katılımcılar kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğunu belirtirken büyük oranda da kararsız kaldıkları tespit edilmektedir (Tablo 4.34).

Tablo 4.35. Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcılığı/hatırlatıcılığı

Durum	f
Hafızada kalıcı/hatırlatıcıdır	5
Kısmen hafızada kalıcı/hatırlatıcıdır	3
Hafızada kalıcı/hatırlatıcı değildir	2

Tablo 4.35’e göre sınıf öğretmenleri “Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcılığı” konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı olduğunu belirtirken, bir kısmı kısmen hafızada kalıcı, bir kısmı da hafızada kalıcı/hatırlatıcı olmadığı görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.36. Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcılığı/hatırlatıcılığı ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Bireysel farklılıklar ve gelişim düzeyleri dikkate alınmalıdır	2
Öğrenmeyi kolaylaştırıcıdır	2

Hatırlatıcılık başarısızdır	2
1-2-3. Sınıf kazanımlarını hatırlatıcı görseller seçilmelidir	1

Tablo 4.36'ya göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin hafızada kalıcılığı/hatırlatıcılığı ile ilgili yaptıkları yorumlarda bireysel farklılıklar ve gelişim düzeylerinin dikkate alınmasını(2), öğrenmeyi kolaylaştırıcı olduğunu(2), hatırlatıcılığın başarısız olduğunu(2) ve 1, 2 ve 3. sınıf kazanımlarını hatırlatıcı görseller seçilmesini(1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-4: Kitapların resimlendirilmesinin temel amaçlarından bir tanesi zaten hatırlamayı kolaylaştırmasıdır. Bu kitabın resimleri de bu amaca uygundur.

GÖ-2: Kitabın görselleri metinle ilgili ve görsel hafızası iyi olan öğrenciler için hatırlatıcı özellikte olabilir ancak tüm öğrenciler için aynı şeyi söylemeyiz. Bu anlamda tam hatırlatıcı da diyemem, değil de diyemem. Görseller bireysel farklılıklar ve gelişim düzeyleri dikkate alınarak hazırlansa hafızada kalıcı bir etki yapabilirdi diye düşünüyorum. Ayrıca bölgesel ve sosyo-ekonomik farklılıklar da göz önünde bulundurulabilir. Benim okulumdaki gibi sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı öğrenciler için bazı resimler anlamsız olabiliyor.

GÖ-3: Kitaptaki görseller öğrencilerimiz için hatırlatıcı diyemiyorum. Bunu zaman zaman eski bilgilerin çağrışımında görüyoruz. Bu anlamda görseller öğrencilerin 1, 2 ve 3. sınıflardaki kazanımları ve becerileri hatırlatabilecek olanlardan seçilebilir. Bu resimleri hazırlayan kişilerin de pedagojik altyapısının olması ve müfredata hakim kişilerden seçilmesinin faydalı olacağını düşünüyorum.

GÖ-5: Bu konu öğrenciden öğrenciye değişen bir konu. Bazı öğrenciler için görseller hatırlatıcı iken bazı öğrenciler için sadece bakıp geçtiği bir obje olabiliyor. Bu yüzden hatırlatıcı etki yaptığı konusunda karasızım.

GÖ-6: Bence görsellerin bazıları konuyla ilgili ancak hatırlatıcı değil. Konuya yakın olabilir ama konuya öğrenciyi çekecek, öğrenciye eski bilgilerini hatırlatacak nitelikte değil. Tamamı değil ama bazılarının bu konuda başarısız olduğunu düşünüyorum.

GÖ-10: Görseller konuyla alakalı ise hafızada kalıcı etki yapar. Ben öğrencilerimde bu etkiyi gördüğümü ifade etmek istiyorum.

GÖ-8: Açıkçası görsellerin kalıcı olup olmadığını bana soruyorsanız farklı cevap veririm, öğrenciler açısından soruyorsanız farklı. Öğrenciler açısından kalıcı olup olmadığı durumu bazı konulardaki görselleri hiç unutmuyorlar, bazılarını ise hatırlamıyorlar dahi. Açıkçası yaşamına yakınlığı da hatırlatıcılığını etkiliyor çocukların. Örneğin çevresinde tarımla beslenen bir aile ekonomisinin olduğu bir çocuk için hayvancılık, tarım görselleri daha bir kalıcı ve anlamlı oluyor. Fakat bazı görsellerde konularının da etkisi var tabii ki hiç hatırlatıcı değil de diyemem.

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcılığı/hatırlatıcılığı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişlerdir.

Süphan Dağı

Efsaneler kaynağı Van Gölümüzün kuzeybatısında bulunan, 4434 metrelik yüksekliği ve heybetli duruşuyla yurdumuzun yüce dağları arasında yer alan Süphan Dağımızın çok eskiye dayanan bir hikâyesi vardır.

Çevre halkının anlattığına göre bu dağımız adını şu olaydan almıştır:

Nuh peygamberin teknesine aldığı insanlar ve hayvanlar, tufan suları üzerinde günlerce yol aldıktan sonra bir tepeye çarparlar. Hz. Nuh, teknesinin sular altında kalmış olan bu tepeye çarpması üzerine bir an tereddüt eder. Ardından “Allah’ın her türlü kusurdan uzak olduğunu kabul ederim.” anlamındaki “Süphanallah” sözünü söyler.

Nuh Aleyhisselâm ve teknesindekiler, suların alçalması ile birlikte geri çekilirler. O günden sonra teknenin çarptığı tepe, Hz. Nuh’un söylediği “Süphanallah” sözünden dolayı “Süphan” adıyla anılır.

Halkın anlattığına göre teknenin bazı parçaları hâlâ dağın tepesinde durmaktadır.⁽¹⁾

Görsel 3.5: Süphan Dağı’ndan bir görünüm

Şekil 4.10. Görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğuna yönelik örnek görsel.

Tablo 4.37. Öğretmenlerin kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumuna yönelik görüşleri.

Maddeler	Kitaptaki görsellerin başlıkları içerikle	
	f	%
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	4	11,1
Kararsızım	2	5,6
Katılıyorum	23	63,9
Kesinlikle katılıyorum	7	19,4

Ankete katılan öğretmenlerin, kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumuna yönelik görüşleri incelendiğinde; kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumlu olduğuna yönelik büyük oranda olumlu görüş belirttikleri tespit edilmektedir(Tablo 4.37).

Tablo 4.38. Kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu

Durum	f
Başlıklar içerikle uyumludur	10
Başlıklar içerikle kısmen uyumludur	-
Başlıklar içerikle uyumlu değildir	-

Tablo 4.38'e göre görüşülen sınıf öğretmenleri "kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu" konusunda "başlıklar içerikle uyumludur" görüşünü belirtmişlerdir.

Tablo 4.39. Kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu ile ilgili katılımcı yorumları

Durum	f
Uyum başarılıdır	6
Kazanıma ve metne uygundur	1
İçerikle çelişmemektedir	1

Tablo 4.39'a göre sınıf öğretmenleri kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu ile ilgili yaptıkları yorumlarda uyum başarılı olduğunu(6), kazanım ve metne uygun olduğunu(1) ve içerikle çelişmediğini(1) ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda verilmiştir:

GÖ-1: Kitaptaki görsellerin altındaki başlıklarla ve açıklayıcı yazılarla uyumlu olduğunu ve çelişmediğini söyleyebilirim.

GÖ -2: Görsellerin altlarındaki açıklayıcı yazılarla görsellerin uyumlu olduğunu düşünüyorum.

GÖ -3: Kitabın resimler ve altlarındaki açıklamalar birbiriyle uyumludur. Bence kitap başarılıdır.

GÖ -4: Kitapta yer alan görseller ile altlarındaki açıklama yazılar uyumludur. Bu anlamda herhangi bir hata görmedim. Kitaba bu anlamda başarılıdır diyorum.

GÖ-8: Görsellerin altlarındaki açıklayıcı başlıklar gayet başarılı. Kazanıma da metne de uygun.

GÖ-9: Başlıklara baktığım zaman içerikteki görsellerle ilgili bir sıkıntı göremedim.

Sınıf öğretmenlerinden “Kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?” sorusuna örnek vermeleri istenmiş ve öğretmenler aşağıdaki sayfaları örnek olarak belirtmişlerdir.

Görsel 3.10: Deprem çantasında bulunması gerekenler

Şekil 4.11. Görsellerin başlıklarının içerikle uyumuna yönelik örnek görsel.

Araştırmadan elde edilen verilere göre kitaptaki görseller; buldukları sayfalardaki metinlerle uyumlu, yalın ve kolay anlaşılır özellikte, verilmek istenen kazanımla

örtüşmekte, bilgi yanlışlığı bulunmamakta, öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygun, olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermemekte, açık bir şekilde algılanabilir özellikte, orijinallerine uygun, metinle çelişmemekte ve görsellerin başlıkları içerikle uyumludur. Ancak ilgi çekicilik ve merak uyandırıcılık, öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendiricilik ve hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğu hakkında öğretmenlerin görüş birliğinde olmadığı ve farklı ifadelerde buldukları görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde sınırlılıklar ve sayılılar çerçevesinde; sınıf öğretmenlerinin, 2022-2023 eğitim öğretim yılında okuttukları 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görseller hakkındaki görüşleri ile ilgili anket ve görüşme sonuçları, alanyazındaki geçmiş araştırma bulgularıyla birlikte tartışılmıştır.

Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerin buldukları sayfadaki metinlerle uyumlu olduğunu belirtmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde; İşcan ve Karadağ(2021) 4.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin metinlerle kısmen uyumlu olduğunu belirtirken; Özkan ve Tutkun (2014), Çakır (2016), Cımbız (2017), Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018), Acun (2019), Çakmak ve Kaçar (2020), Taşkın ve Açıkalın (2020) çalışmalarında ilköğretim 1. kademedeki okutulan sosyal alan ders kitaplarındaki görsel-metin uyumunun sağlandığını belirtmişlerdir ve bu araştırma ile uyumludur. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin buldukları sayfadaki metinlerle uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı özellikte olmasıyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir bölümü kitaptaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğu tespit edilmiştir. Alanyazına göre ise; Çakır (2016), Çakmak ve Kaçar (2020a), İşcan ve Karadağ (2021), Cımbız (2017), Taşkın ve Açıkalın (2020) çalışmalarında sosyal alan ders kitaplarındaki görsellerin ilgi çekici ve merak uyandırıcı olduğunu belirtirken, İşeri (2002), Kaya(2013), Egedemir (2017) ve Demir ve Atasoy (2017)

ise ders kitabında yer alan resimlerin ilgi çekici olmadığını belirtmişlerdir ve çalışmamızla uyumludur.

Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek özellikte olduğuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir bölümü kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşünmeye yönlendirecek özellikte olduğunu belirtmişlerdir. Demirezen ve Akhan (2011), Kayabekir (2017), Çakmak ve Kaçar (2020a) ve Egedemir (2017) çalışmalarında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşünmeye yönlendirecek özellikte olduğunu belirtirken, Şahin (2012) ve Taşkın ve Açıkalin (2020) ise ders kitabında yer alan görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşünmeye sevk etmediğini belirtmişlerdir ve bu araştırma ile uyumludur. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşünmeye yönlendirecek özellikte olduğunu edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır özellikte olduğuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır olduğunu belirtmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde: Çakmak ve Kaçar (2020b) 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan resimlerin, metinlerle olan ilişkisini belirlemek için yaptığı çalışmada görsellerin yalın ve kolay anlaşılır olduğunu belirtmiştir ve bu araştırma ile uyumludur. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır olduğu tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşmekte olduğuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerin verilmek istenilen kazanımla örtüşüğünü belirtmişlerdir. Kayabekir (2017) ve Çakmak ve Kaçar (2020b) çalışmalarında görsellerle kazanımların örtüşüğünü belirtmiştir ve bu araştırma ile uyumludur. Egedemir (2017) ise 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsellerle metinlerin uyumunu incelediği tezinde kazanımla görsellerin örtüşmediğini belirtmiştir. Bu durum bu araştırma ile uyumsuzdur.

Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin kazanımlarla örtüştüğü tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olduğuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerde bilgi yanlışlığı olmadığını belirtmişlerdir. Alanyazındaki araştırmalarda ise bu anlamda bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerde bilgi yanlışlığı olmadığı tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygun özellikte olduğuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerin bu yaş grubu öğrencilerin zihinsel gelişime uygun görseller kullanıldığını belirtmişlerdir. Çakır (2016), Karadağ (2017), Acun (2019), Çakmak ve Kaçar (2020a) ve Çakmak ve Kaçar (2020b) çalışmalarında ders kitaplarındaki görsellerin öğrencilerin zihinsel seviyeleriyle uyumlu olduğunu belirtmişlerdir ve bu araştırma ile uyumludur. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermekte olduğuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge içermediğini belirtmişlerdir. Çakmak ve Kaçar (2020a) ve Çakmak ve Kaçar (2020b) ders kitaplarında olumsuz öge olmadığını belirtmiştir ve bu araştırma ile uyumludur, Akhan(2020) de kısmen olumsuz öge bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde: bu ders kitabının olumsuz bir öge içermediği tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilir özellikte olduğuyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabildiğini belirtmişlerdir. Çakır (2016) ve Çakmak ve Kaçar (2020b)

kitaplardaki görsellerin kolay bir şekilde algılanabildiğini belirtmiştir ve bu araştırma ile uyumludur, Arı (2008) ve Kaya (2013) ise görsellerin net bir şekilde algılanamadığını belirtmişlerdir ve bu araştırma ile uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilir olduğu tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin orijinallerine uygun olduğuyula ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitaptaki görsellerin orijinallerine uygun olduğunu belirtmişlerdir. Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018), 5. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada, görsellerin gündelik hayatla uyumlu olduğunu belirtmişlerdir ve bu araştırma ile uyumludur. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin orijinallerine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Kitapta metinle çelişen görsellerin bulunmakta olduğuyula ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü kitapta metinle çelişen bir görsel olmadığını belirtmişlerdir. Kayabekir (2017) ve Çakmak ve Kaçar (2020a) ders kitabında metinle görsellerin çelişmediğini belirtirken, Liman (2007) ilköğretim 1. kademe ders kitabı illüstrasyonlarının tasarım ilkelerine ve öğrencilerin algı düzeylerine uygunluğunu araştırdığı tez çalışmasında bazı ders kitaplarında görsellerin metinle çeliştiğini tespit etmiştir ve bu araştırma ile uyumludur. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin metinlerle çelişmediği tespit edilmiştir.

Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı özellikte olduğuyula ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir bölümü kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı ve hatırlatıcı nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Demirezen ve Akhan (2011) araştırmalarına ders kitaplarındaki görsellerin hatırlatıcı etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Akhan (2020) ve Çakmak ve Kaçar (2020a) ise görsellerin kısmen hatırlatıcı etkisi olduğunu belirtmişlerdir ve bu araştırma ile uyumludur. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki görsellerin hafızada kalıcı ve hatırlatıcı nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Kitaptaki gorsellerin basliklarinin icerikle uyumlu olduguyla ilgili soruya;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü gorsellerin basliklarinin icerikle uyumlu oldugunu belirtmistir. Inan, Yildiz ve Bas (2013) ve Iscan ve Karadağ (2021) ders kitaplarındaki gorsellerin basliklarinin icerikle uyumlu oldugunu belirtmistir ve bu araştırma ile uyumludur. Acun (2019) kısmen uyumlu oldugunu, Demir ve Atasoy (2017) ve Çakmak ve Kaçar (2020b) uyumsuz oldugunu belirtmişlerdir ve araştırmamız ile uyumlu değildir. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde; bu ders kitabındaki gorsellerin basliklarinin icerikle uyumlu oldugu tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde ettiğimiz verilere dayanarak, Tuna Yayınevinde 2020 yılında basılmış olan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının gorseller konusunda başarılı oldugu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; araştırmaya konu olan bu kitaptaki gorseller, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca 05.11.2021 tarih ve 36325313 sayılı mütalaasıyla kabul edilen Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamalarının ilgili maddeleri ile de büyük ölçüde uyumludur.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar ışığında öneriler şu şekilde belirtilebilir:

1. Görsellerin hazırlanmasında günümüz öğrencilerinin daha çok dikkatini çekebilecek, örneğin tablet ve telefon oyunlarındaki, unsurlardan faydalanılabilmesi,
2. Görsellerin bireysel farklılıklar ve gelişim düzeyleri dikkate alınarak hazırlanması,
3. Bölgesel ve sosyo-ekonomik farklılıkların göz önünde bulundurulması,
4. Görsellerin, 1, 2 ve 3. sınıflardaki kazanımları ve becerileri hatırlatabilecek olanlardan seçilmesi,
5. Konuyla ilgili çağrışım yapan, konuyu hissettiren görsellerin kullanılması,
6. Bazı öğretmenlerin araştırmadaki bazı maddelere katılmadıkları görülmektedir. Katılmama nedenlerinin araştırılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Acun, A. (2019) *Sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel metin ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uşak.
- Altay, N. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının beceriler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 276-297.
- Arı, S. (2008). *MEB İlköğretim Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Resimlerin İçerikle Uyumu*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Arıkan, R. (2018). Anket Yöntemi Üzerinde Bir Değerlendirme. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1) , 97-159.
- Arseven, A. (2003). *İlköğretim 7.Sınıf Matematik Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Uzman Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atasoy, E., ve Demir, Y., 2018, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753-780.
- Atmaca, A.E. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:171, 318-328.
- Aygün, A. (2014). *2004-2013 Yılları Arasında Yayımlanan Resimli Öykü Kitaplarında Metin-Resim İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgili, Ali Sinan (2013). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. (Editör: Ali Sinan Bilgili). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Yayınları, 4-25.
- Bruner, J. S. (1999). *The process of education* (25th ed.). London: Harvard University Press.
- Büyükalın, S. F. (2003). Ders kitabı ve öğretim programı ilişkisi. C. ŞAHİN (Ed.) *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi, Ankara.

- Cemaloğlu, N. (2003). Öğretimde ders kitaplarının yeri ve önemi. N. Hayta (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu tarih içinde* (s. 9-12).Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cımbız, A.T. (2017). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Tokat.
- Creswell, J.W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approache*. California: Sage Publication.
- Çakır, U. (2016). Türkiye cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı görsellerinin bazı özellikler açısından incelenmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi. Sayı:1 s. 6-18*.
- Çakmak, Z. ve Kaçar, T. (2020) 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının resim – metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies – Educational Sciences*,15(3):1629-1649.
- Çalık, T. (2001). Türkçe ders kitaplarının biçim ve tasarımı. L. Küçükahmet (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* (s.120-147). Ankara: Atlas Yayıncılık.
- Çetin, A. (2008). *6. Sınıf Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2005) Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenip Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.
- Çilenti, Kamuran (1988). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretimi*, Yargıcı Matbaası, Ankara.
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2017). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), (s. 753-780)
- Demirel, M. (1996). Bilgilendirici metin türünün ve okuduğunu anlama becerisinin altıncı sınıf öğrencilerinin öğrenme düzeyine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12.
- Demirel, Ö. , Seferoğlu,S. ve Yağcı, E.(2004).Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Kıroğlu, K. (2008). Eğitim ve ders kitapları. Demirel, Ö., & Kıroğlu, K.(Ed.). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. Basımdan tıpkı basım) içinde (ss. 2-11). Ankara: Pegem Akademi.

- Demirezen, S. ve Nadire, A. (2011) İnkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki görsel öğelerin öğrenmede kalıcılığa etkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,27(1): 24.
- Demirhan, E.I. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programı ve ders kitabı inceleme. *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi. Cilt: 4 Sayı: 1*
- Deniz, K. ve Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, (2018).
- Deniz, R. (2019). *5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Tokat İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Tokat.
- Deniz, R. ve Sönmez, Ö.F. (2022). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Tokat Örneği). *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER) Cilt 07, Sayı 02, 2022, Sayfa 125-139.*
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler anlayışı ışığında yeni Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(2), (s. 77-96)*.
- Doyran, E. Y. (1997). İlköğretim 1. sınıf ders kitaplarında biçim içerik ilişkisi. *Anadolu Sanat Dergisi, 7, 35-43.*
- Duman, H. (2011). *Sosyal bilgiler eğitiminde harita kullanımı ve harita kullanımı konusunda öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Dursun, F. ve Eşgi, N. (2008) 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 22, s.21-34.*
- Eğedemir, M.P. (2017) *7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uşak.
- Ercantürk, O.K. (2015). Türkçe ders kitaplarındaki yazılı metinler ile görsellerin uyumu. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Sayı 10/3 s. 427-454.
- Erden. M.(1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Alkım Yayınevi, İstanbul.

- Erdost, I. (2012). *İlköğretim üçüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının resim(illüstrasyon) ve içerik uyumuna ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ertürk, M. ve Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi(Muğla İli Örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Esen, S. (2017) *7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Evin, İ. ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1996). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Gülersoy, A. E., 2013, *İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi*, file:///C:/Users/USER/Downloads/makale-ders%20kitab%C4%B1%20inceleme.pdf, [Ziyaret Tarihi: 20 Kasım 2021].
- Gümüş, E. (2004) Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarına bir bakış. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1): 83-87.
- Gürbüz, N. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programlarını tanıma yeterliliklerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Erzurum.
- Gürkan. T. ve Gökçe. E.(1999). *Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim*. Siyasal Kitapevi. Ankara.
- İlhan, E. ve Yazar, İ. (2021). Temel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki metin-görsel ilişkisinin görsel tasarım unsurları bağlamında incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2021, sayı 52, s. 744-763.
- İnce, F.N. (2019). İlköğretim ders kitaplarında kullanılan illüstrasyonların öğrencilerin yaşına uygunluğunun değerlendirilmesi: İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- İncekara, S. ve Karatepe, A. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni program temelinde ders kitaplarına yönelik görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*. (21): 46- 64.

- İşeri, K.(2020). Türkçe Ders Kitaplarında Resimler. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. ed. Hakan Ülper. Ankara: Pegem Akademi: 83-93.
- İşler, A.Ş. (2003). Yazılı ders materyallerinde illüstrasyon kullanımının dayandığı temel ilkeler ve sağladığı katkılar. *Milli Eğitim Dergisi*, (157).
- Janko, T. ve Peskova, K. (2013). Analysing the types of visual german language: considering the instructional functioning of photographs. *Antropologist*, 16(1-2), 363-372.
- Kaptan, S.G. ve Kaptan, A.Y. (2004). Ders kitaplarındaki tasarım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeyine etkisi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, Malatya.
- Kara, C. (2012). Çocuk kitabı seçiminde resimlemelerle ilgili olarak ebeveynin dikkat etmesi gereken başlıca unsurlar. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 225-232.
- Karadağ, K. (2019). *İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyumunun incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Tokat.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Kaya, M. (2013). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel kanıt kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- Keser, H. (2004). İlköğretim 4. sınıf bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkerlerine göre değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 261-280.
- Kılıç, A. & Seven, S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, D. (2008). Ders kitabının öğretimdeki yeri. Demirel, Ö., & Kiroğlu, K. (Ed.), *Konu alanı ders kitabı incelemesi (2.Basımdan tıpkı basım) içinde (ss.37-53)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıçoğlu, E. (2020). Ortaokul matematik ders kitabı etkinliklerinde soyutlama becerisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2020; 16(3): 628-650.

- Kızılcıaoğlu, A. (2006) Orta öğretim ülkeler coğrafyası ders kitaplarının niteliklerini artırmaya yönelik öneriler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12).
- Kol, S. (2011) Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s. 1-21.
- Köksal, H. (2011). Ders kitaplarında görsel materyaller. Küçükahmet, L. (Ed), *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu* (3.Basım ekonomik baskı) içinde (ss.105-114). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükahmet, L. (1995). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Küçükahmet, L. (2001), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Lee, V. R. (2010). Adaptations and continuities in the use and design of visual representations in US middle school science textbooks. *International Journal of Science Education*, 32(8), 1099-1126.
- Mayer, R. E., & Gallini, J. K. (1990). When is an illustration worth ten thousand words. *Journal of Educational Psychology*, 82(4), 715-726.
- Mazlum, Ö. ve Mazlum, F.S. (2016) İlköğretim 4. Sınıf ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Sanat Eğitimi Dergisi* 1:1-18.
- Mikk, J. (2000). *Textbook Research And Writing*. Frankfurt Am Main: Peter Lang.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıflar Programı. Ankara: MEB.
- Nilsson, M. (2006). *Textbooks And Alternative Material: Positive And Negative Aspects. Microsoft Word -Document In Microsoft Internet Explorer* (diva-portal.org). (Erişim Tarihi: 10.02.2022).
- Nikonova, E. I., Sharonov, I. A., Sorokoumova, S. N., Suvorova, O. V. & Sorokoumova, E. A. (2016). Modern Functions Of a Textbook On Social Sciences And Humanities As An Informational Management Tool Of University Education. *International Journal Of Environmental And Science Education*, 11(10), 3764-3774.
- Nalçacı A. ve Ercoşkun M.H. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyaller, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Oğuzkan, F. (2001), *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara.

- Ok, H. (2022). *6. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında yer alan fen, mühendislik ve girişimcilik uygulamaları kısmının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Giresun.
- Oran, M. ve Karalı, M.A. (2019). Ortaokul 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı değerlendirme sorularının Bloom taksonomisinde yer alan bilişsel alan basamaklarına göre incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2019, 5(3), 88 – 104.
- Özçelik, D. A. (1992). *Eğitim programları ve öğretim*. Ankara: ÖSYM.
- Özdemir, K.C. (2006). *İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler müfredatlarının Tarih konularında eğitim materyali olarak resmin kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özer, A. (2007). Çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göreliği. *II. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. (Sorunlar ve Çözüm Yolları)* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özkan, R. ve Tutkun, S. B. (2014). İlköğretim sosyal alan ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Sayı: 24, (s 371-386)
- Özsoy, H. (2007). *İlköğretim 4-5. sınıf fen ve teknoloji ders kitaplarının öğrenci öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Zonguldak.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Öztürk, C., Keskin, S. ve Keskin, Y. (2004). İlköğretim okulu 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler, derslerinde materyal /teknoloji kullanım durumu, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:19, (s. 107-120)
- Pettersson, R. (2000). Literacies in the New Millennium. *III. Miedzynardowa Konferencja*. Poznan: University of Adam Mickiewicz.
- Rebla, M.N. (2022). *Milli eğitim bakanlığı tarafından yayımlanan 7. Sınıf İngilizce ders kitabındaki okuma etkinliklerinin eleştirel düşünme açısından*

değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Samsun.

Resmi Gazete. (2004).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/03/20040317.htm> sayfasından erişilmiştir.

Roohani, A. ve Sharif, M. (2015). Evaluating visual elements in two efl textbooks, *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 4(2), 68-77.

Schnotz, W. (2002). Towards on integrated view of learning from text and visual displays. *Educational Psychology Review*, 14(1), 101-120.

Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği. *ÇÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 49-54.

Sever, S. (2015). *Çocuk ve Edebiyat*. Tudem Yayınları. Ankara.

Severge, Y. E. (1998). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik, ilköğretim ders kitapları üzerinde yapılmış bir içerik çözümlemesi*. Ankara: Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sönmez, K. ve Dikmenli, Y. (2021). İlkokul sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*. Cilt:10 Sayı:1 Sayfa 435-458.

Şahin, M. (2011). Sosyal bilgiler ders kitaplarının mesaj tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şahin, M. (2012) Ders kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 13, Sayı 3, Aralık 2012, Sayfa 129-154.

Şahin, M. (2014) Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1): 31-46.

Şakiroğlu, Y. (2020). 6. sınıf Türkçe ders kitabının değer aktarımı bağlamında incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*. Cilt 5, Sayı 1, s. 145-161.

Taşkın, A. ve Memişoğlu, H. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel konulara yer verilme durumunun incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt:27 Sayı:2 Sayfa 600-610.

Taşkın, M. ve Açıkalın, M. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin öğretmen tercihlerine göre incelenmesi (İstanbul İli Örneği). *Karamanoğlu Mehmetbey Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi* Cilt 2, Sayı 2, 133-146.

- Tay, B. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. (Editör: Refik Turan- Kadir Ulusoy). Sosyal Bilgilerin Temelleri. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 4-5.
- Tertemiz, N., Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2001). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi. L. Küçükahmet (Editör), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* içinde (s. 2-30). Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Tural, E. 2007. *İlköğretim II.Basamak Fen Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Biçim Ve İçerik Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Tutkun, S.B. (2008). İlköğretim ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Türk Dil Kurumu. (2015). *Genel Açıklamalı Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tüysüz, S. (2020). İlkokul sosyal bilgiler 4 ders kitabı. Ankara: Tuna Yayıncılık.
- Uçar, C. ve Özerbaş, D.S. (2017). Ortaokul 5. sınıf fen bilimleri ders kitabının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt:25 Sayı:4 Sayfa 1373-1388.
- Uçar, T. F. (2004). *Görsel iletişim ve grafik tasarım* (3. Basım). İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Uluişik, M. (2008). İlköğretim beşinci sınıf matematik ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.
- Ünsal, Y. ve Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22(3), 107-120.
- Yalın, H.İ. (1996) Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. 6. Milli Eğitim Sempozyumu, 4-5 Ekim, Kütahya.
- Yalın, H.İ. (1999). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yanpar Şahin, T. ve Yıldırım, S. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazar, T. (2015). Eğitim ve öğretim ile ilgili temel kavramlar. T. Y. Yelken, ve C. Akay (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s. 1-24). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Yazdanmehr, E. ve Shoghi, S. (2014). Design and application of a “textbook visual effects” evaluation checklist, *Theory and Practice in Language Studies*, 4, 473-480.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2016) Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınevi. Ankara.
- Yıldız, C., Yazıcı, D. N., & Durmuşoğlu, M. C. (2016). 2010-2015 yılları arasında yayımlanmış resimli çocuk kitaplarının resimleme özelliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 43-55.
- Yılmaz, K. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde ölçme ve değerlendirme. C. Öztürk (Editör), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 432- 514). Pegem Akademi. Ankara.
- Yılmaz, M. (2016). *Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Zorlu, Ö. (2021) Metinlerin temalara uygunluğu bakımından Türkçe ders kitapları üzerine bir inceleme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*. Sayı: 7(1).

EKLER

EK1: Milli Eğitim İzin Yazısı

T.C.
SUNGURLU KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-30400637-605.01-74616431
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı İzin
(Feramus Alperen ERARSLAN)Hk

17.04.2023

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : a) İl Milli Eğitim Müdürlüğünün,14.04.2023 tarih ve 74521128 sayılı yazısı.

İlgili yazı ekinde yer alan, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi AnaBilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Feramus Alperen ERARSLAN'ın; "4 Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Metin İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi" konulu projesini kapsamında hareket edilmesi ve ekteki ilgili dokümanların içeriğine göre ilgili okul müdürlüklerince yapılmasının sağlanması hususunda;

Bilginizi ve gereğini rica ederim.

Şakir DEMİREL
Müdür a.
Şube Müdürü

Ek:

- 1- Çorum İl MEM Resmi Yazısı (1 Sayfa)
- 2- Olur (1 Sayfa)
- 3-Komisyon Tutanağı ve Diğer Dokümanlar (18 sayfa)

Dağıtım Listesi :

-Merkez ve Köy Okul Müdürlüklerine

Adres :

Telefon No :

E-Posta :

Keşif Adresi : msb@bbs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için:

Unvan : Memur

İnternet Adresi: FaS:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sorgu.meb.gov.tr> adresinden 125f-1938-31ff-830e-4212 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2: Etik Kurul İzni

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulu

KURUL KARARI

TOPLANTI SAYISI
06

KARAR SAYISI
181

TOPLANTI TARİHİ
30.05.2022

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Abdülkadir UZUNÖZ'ün "4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Metin İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi" isimli bilimsel araştırma projesi hakkında alınan 17.05.2022 tarih ve 2100106155 sayılı başvuru dosyasının görüşülmesi.

2022.06.181. Üniversitemiz Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Abdülkadir UZUNÖZ'ün "4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Metin İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi" isimli bilimsel araştırma projesi hakkında alınan 17.05.2022 tarih ve 2100106155 sayılı başvuru dosyası görüşüldü.

Yapılan görüşmeler sonucunda, aşağıdaki tabloda isimleri belirtilen araştırmacılar tarafından hazırlanan "*4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Metin İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*" isimli bilimsel araştırma projesi ve ilgili belgeler araştırmanın gereğiçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş olup, projenin gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına kurulumuz üyeleri tarafından oy birliği ile karar verilmiştir.

YÜRÜTÜCÜ	ARAŞTIRMACI/UZMAN
Prof. Dr. Abdülkadir UZUNÖZ	Ferihsun Alperen ERARSLAN

Prof. Dr. Serkan ŞAHİNKAYA
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Fatih ÖZDEMİR
Üye

Prof. Dr. Zülfiyar DÜRMÜŞ
Üye

Prof. Dr. Şule AYDIN
Üye

Prof. Dr. Şahlan ÖZTÜRK
Üye

Prof. Dr. Suzan ÇOBAN
Üye

Prof. Dr. İbrahim ERDOĞAN
Üye

Prof. Dr. Hacı Abdullâh ŞENGÜL
Üye

Prof. Dr. Göksel ŞİMŞEK
Üye

Prof. Dr. Bayram DEVİREN
Üye

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 0E09-ANME-COLD Belge Doğrulama Adresi : <http://ebysincga.nevsehir.edu.tr>

Adres:

Telefon No :

e-Posta :

Kep Adresi : nevsehiruniversitesi@is01.kep.tr

Fax No :

İnternet Adresi :

<http://www.nevsehir.edu.tr>

Bilgi İçin : Leyla KARAGEDİK

Memur

Dahili No:10064

EK 3: Anket Formu

Değerli Meslektaşım;

Sungurlu TOKİ Mehmet Akif İlkokulu'nda görev yapmaktayım. İçerimizde bu yıl okutulan, Tuna Yayıncılığa ait 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görseller hakkında öğretmenlerin görüşlerini araştırıyorum. Bu araştırmanın program hazırlayıcılarına, diğer araştırmacılara ve ders kitabı yazarlarına ışık tutacağına ümit ediyorum.

Elde edilen bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup kişisel bilgileriniz tamamen gizli tutulacaktır. Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

KİŞİSEL BİLGİLER

a) Cinsiyet

Kadın () Erkek ()

b) Mesleki Deneyim

1-5 Yıl () 6-10 Yıl () 11-15Yıl () 16-20 Yıl () 21 ve üzeri Yıl ()

Feranus Alperen ERARSLAN
NEVÜ-SBE Y.Lisans Öğrencisi

MADELER	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1. Kitaptaki görseller bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumludur.				
2. Kitaptaki görseller ilgi çekici ve merak uyandırıcı niteliktedir.					
3. Kitaptaki görseller öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek niteliktedir.					
4. Kitaptaki görseller yalın ve kolay anlaşılır niteliktedir.					
5. Kitaptaki görseller verilmek istenen kazanımla örtüşmektedir.					
6. Kitaptaki görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı vardır.					
7. Kitaptaki görseller öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygundur.					
8. Kitaptaki görseller olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içermektedir.					
9. Kitaptaki görseller açık bir şekilde algılanabilir özelliktedir.					
10. Kitaptaki görseller orijinallerine uygundur.					
11. Kitapta metinle çelişen görsel bulunmaktadır.					
12. Kitaptaki görseller hafızada kalıcı/hatırlatıcı niteliktedir.					
13. Kitaptaki görsellerin başlıklar içerikle uyumludur.					

EK 4:Görüşme Formu

GÖRÜŞME TUTANAĞI

1. Kitaptaki görsellerin bulunduğu sayfadaki metinlerle uyumu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
2. Kitaptaki görsellerin ilgi çekiciliği ve merak uyandırıcılığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
3. Kitaptaki görsellerin öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye yönlendirecek nitelikte olup olmadığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Kitaptaki görsellerin yalın ve kolay anlaşılır nitelikte olup olmadığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
5. Kitaptaki görsellerin verilmek istenen kazanımla örtüşür nitelikte olup olmadığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Kitaptaki görsellerde (grafik ve şemalarda) bilgi yanlışlığı olduğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
7. Kitaptaki görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimine(yaş/sınıf seviyesi) uygunluğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
8. Kitaptaki görsellerin olumsuz bir öge (cinsellik, ayrımcılık, şiddet vb.) içerip içermediği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
9. Kitaptaki görsellerin açık bir şekilde algılanabilirliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
10. Kitaptaki görsellerin orijinallerine uygunluğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
11. Kitaptaki görsellerin metinle çelişmesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
12. Kitaptaki görsellerin hafızada kalıcı/hatırlatıcı niteliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
13. Kitaptaki görsellerin başlıklarının içerikle uyumu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Feramus Alperen ERARSLAN

Uyruğu : T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi :

Telefon :

E-Posta :

Yazışma Adresi :
Sungurlu/Çorum

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İyi	Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi-Lisans	24.06.2002

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2002-2023(Halen)	Millî Eğitim Bakanlığı- Çorum	Öğretmen

YABANCI DİL

İngilizce

YAYINLAR

Erarslan, F.A. (2023). Farklı Yayınevlerinde Basılan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Birey ve Toplum Öğrenme Alanlarında Yer Alan Becerilerin İncelenmesi. 7.Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi.